

**VETERAANIEN HYVINVOINNIN
OSATEKIJÄT SOSIAALITYÖN NÄKÖKULMASTA
REISJÄRVELLÄ**

Paula Sipilä

**Sosiaalityön pro gradu-
tutkielma**

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

Elokuu 2008

TIIVISTELMÄ

Pro gradu-tutkielma reisjärviden veteraanien hyvinvoinnin osatekijät sosiaalityön näkökulmasta on selvitys veteraanien olosuhteista ja hyvinvoinnista Reisjärven kunnassa Pohjois-Pohjanmaalla, Oulun läänin eteläosassa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vanhusten elinolosuhteita ja kotona selviytymistä erityisesti veteraanien kohdalla ottaen huomioon sota-ajan kokemukset ja miehisyyden teeman.

Selvitystyön pohjana on käytetty veteraaneille tehtyjä ennalta ehkäiseviä kotikäyntejä, jotka suoritettiin veteraanin kotiin tai muuhun asuinpaikkaan ajalla marraskuu 2005 – lokakuu 2006; käyntejä tehtiin kaikkiaan 48 kpl. Tarkoituksena oli selvittää, mikä osuus sosiaali- ja terveystoimen kotiin annettavilla palveluilla oli veteraanien selviytymiseen kotona mahdollisimman pitkään ja mistä seikoista veteraanien hyvinvointi maaseudulla koostuu.

Haluttiin myös selvittää, voidaanko ennaltaehkäisevien kotikäyntien antia soveltaa muuhun vanhusväestön palvelujen tuottamisen ja kohdentamisen osalta ja mikä merkitys veteraanien itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden kunnioittamisella oli tavoitteiden saavuttamisessa.

Tutkimusotteena käytettiin laadullista tutkimusotetta haastattelujen ja havainnoinnin tuomien mahdollisuuksien perusteella.

Tärkeimpänä tutkimustuloksena voidaan todeta perheen, lasten ja lastenlasten ja läheisten suuri merkitys ja arvostus veteraanien elämässä. Lisäksi havaittiin katkeruuden ja toivotonmuuden puuttuvan lähes täysin jo iäkkäiden veteraanien elämänasenteesta. Esille tuli myös voimakkaana se seikka, että asiat oli totuttu laittamaan järjestykseen ja hoitamaan kuntoon; asiat olivat rempallaan harvalla veteraanilla.

Pienet, arkipäiväiset auttamisen keinot saivat parhaan tuloksen veteraania autettaessa. Tärkeää oli järjestää asiointimahdollisuus kauppa-, posti-, ja pankkipalveluihin ja myös pääsy tarvittaessa kerhoihin ja veteraanijärjestön järjestämiin tilaisuuksiin. Se seikka, että haastattelut tehtiin veteraanin kotiolosuhteissa, oli onnistunut seikka. Veteraanit kokivat sen arvostuksen mittana.

Keskeinen auttajataho veteraanien käytännönkin elämässä oli veteraanien paikallisyhdistyksen puheenjohtajan ja sihteerin antamalla avulla, neuvonnalla ja ohjauksella sekä turvana vanhuksen elämään. Sosiaalityö liittyi kiinteästi veteraaneille tehtävään työhön; olihan se osa sosiaalityön toimenkuvaa jo vuodesta 2001 lähtien. Ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä sosiaali- ja terveystoimessa voidaan näin suositella ainakin 75 vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille.

Avainsanat veteraanisuus, miehisuus, sosiaalityö, läheiset

SISÄLLYS

1	TUTKIMUSAIHE; mitä ja miksi tutkitaan.....	7
2	KÄSITTEET JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	12
2.1	Vanhusten elinolot.....	14
2.2	Sotaveteraani	15
2.3	Vanhusten sosiaalityö.....	23
3	TUTKIMUSKYSYMYS JA TEHTÄVÄN ASETTELU	30
4	TUTKIMUSMETODIT	32
4.1	Millaisia metodeja elinolotutkimuksissa on käytetty	32
4.2	Oman tutkimuksen tutkimusmetodin analyysi ja perustelu.....	36
5	AINEISTON KUVAUS.....	39
5.1	Yleistä Reisjärveltä.....	39
5.2	Aineisto ja sen kokoaminen.....	40
5.3	Asumismuoto.....	44
5.4	Perhesuhde, sosiaaliset suhteet, tärkeä henkilö	45
5.5	Syntymävuosi	47
5.6	Kuntoutukset.....	48
5.7	Elämän tyytyväisyyden osatekijät	50
6	TUTKIMUSTULOKSET L. VASTAUS TUTKIMUSKYSYMYKSEEN.....	53
6.1	Veteraanin elämäntilanne kokonaisuudessaan; yleistys aineistosta	53
6.2	Sodan merkitys – vanhuus ja veteraanuus.....	55
6.3	Sosiaalityön tehtävä veteraanien elinolojen kohentamisessa	56
6.4	Yksilöllisyys ja sensitiivisyys.....	57
6.5	Oton tarina	58
6.6	Oskarin tarina	61
7	JOHTOPÄÄTÖKSET – MITÄ UUTTA TIETOA TUTKIMUS TOI VETERAANIEN ELINOLOISTA.....	63
	<i>TAULUKKOLUETTELO.....</i>	<i>65</i>
	<i>LÄHDELUETTELO.....</i>	<i>66</i>

”Koivikkomäen varjossa HEINÄKUUN PÄIVÄ 1941

Aurinkoinen keskipäivä kului rauhallisesti lukuunottamatta suoraan vasemmalta noin kolmen kilometrin päästä Okonmäen suunnalta kuuluvaa ankaraa tykistökeskitystä, vihollisen hallussa olevasta maastosta. Heitinasemalla valmistauduttiin taisteluun. Ammuslaatikoita purettiin, ammuksia puhdistettiin, sytyttimiä kierreltiin paikoilleen, peruspanoksia ja lisäpanoksia laiteltiin ja jopa osaksi sytyttimen sokkanauloja jo poistettiin. Pientä touhua oli kaikilla.

Joukkueen tulenjohtajana oli vuorossa pienekkö, kirkassilmäinen, älykäs kersantti Sipilä. Hän taisi tehtävänsä. Puolustusta suunniteltaessa hän osasi varata asemalleen paikan, jossa häntä kipeimmin tarvittiin. Valkeavaaran suon kapeimmalta kohdalta oli hyökkäys todennäköisin. Tulenjohtajan paikka sijaitsi keskeisessä asemassa, josta oli hyvä tähytysmahdollisuus, hyvä näkösuoja ja hyvä tulisuoja, josta tarvittaessa kiivaimmankin tulen alla oli kyettävä siirtymään vaihtoasemiin. Päivä kallistui iltaan. Metsän varjot pitenivät. Pahtaenteinen hiljaisuus vallitsi.

Jotakin oli tulossa. - Ihmeellistä pulinaa ja mulinaa suon takaa alkoikin pian kuulua. Jalkaväkeä... Paljon heitä oli, ainakin pataljoona. He olivat jo ryhmittyneet hyökkäykseen - heittimet valmiina. Hakuammunna oli uoritettu jo aikaisemmin. Nyt he lähtivät suorana seisten verkkaisesti taapertamaan kohti asemiamme. - Kaikilla heittimillä annettiin tulta... Samalla kertaa alkoivat myös omat jalkaväen aseet ”laulaa”, mutta ei myöhästynyt vihollinenkaan. Murhaavalla ristitulella konetuliaseillaan se alkoi asemiamme tulittaa ja painoi harvan puolustuksemme ”maahan”. Mutta Kranaatinheitinkomppanian tulenjohtuetta se ei saanut toimeksi.

Nyt alkoi Sipilän suuri hetki. Tulikomento kuin vapautti jännityksen heitinasemalla, mutta vain hetkeksi. Osumatarkkuudesta ei ollut kenelläkään epäilystä. Se oli koettu jo niin monta kertaa. Kolme ammusta yhtä aikaa putosi putkiinsa. Mitä kummaa? Yksi kranaatti vain lähti matkalleen, toiset kaksi jäivät suutareina makaamaan putken pohjalle. No voi tupen rapinat, mitkä heittimellä alkoivat. Mistä tuommoinen johtui? Peruspanos oli ollut liian löysä ja pudota moksahdi ennen aikojaan putken pohjalle pitkäkseen ja kranaatti päälle. Ei ollut aivan pieni homma saada vaaralliset varmistamattomat suutarit pois putkesta. Putki irti vastalevystä ja kaataa kuin maito kannusta vastaanottajan kouriin vielä siten, ettei isku-

riin satuta. Sipilä tulenjohtopaikalla hermostui vieläkin enemmän. Ensimmäinen kranaatti onneksi pudota moksahiti taajimpaan hyökkääjien joukkoon, joka herkkänä syttyen räjähti pinnassa ja teki pahaa jälkeä. Nyt vasta ensi kertaa hyökkääjät painuivat kontilleen, ketkä kykenivät.

Ammus tuli aivan liian yllättäen joukkoon, kun eivät kuulleet lähtölaukausta. Sopivasti putosivat kaikki yhden heittimen ammuksat osoitettuun maaliin, mutta hyökkääjiä oli aivan liian paljon tuolla vauhdilla pidättämään. - Pienen ajan oli puhelin kuumana tulenjohdon ja aseman välillä. Meille tulee lähtö pian, lausahti Sipilä epätoivoisena. Mutta samalla hän sai kuulla iloisemman uutisen, että kaikki kolme jo ampuivat. - Lyhennä 50! Tulta! Uraa! - Uraata huudetaan. Se kuului heitinasein puhelimenkin kautta. - Taas oltiin pystyssä, kun kaikki kolme kranaattia poksahiti sopivasti. Ne katkaisivat hyökkääjältä kärjen. Nyt vasta painuttiin matalaksi. Tätä jatkui kymmenen viisitoista minuuttia. - Jo näkyi paniikin oireita hyökkääjissä. Taakse mentiin koko rintaman leveydeltä. Pahaa jälkeä oli tullut hyökkääjien massoihin... Kovassa kiireessä oli heittimille käydä kohtalokas vahinko. Ammunta kun taas rupesi käymään, niin se muodostui kilpa-ammunnaksi. Lataajalta murto-osassa helposti menevät korvat tukkoon, kuten nytkin kävi. Ei erottanut lähtikö kranaatti omasta vaiko naapurista, ja oli juuri ehtimäisillään pudottaa uuden, kun entinen tulla poksahiti putkesta ulos sormia hipoen. Mikä olisikaan ollut seuraus, jos ammua murto-osassa sekuntia olisi aikaisemmin putkeen pudotettu? Olisi kaksi kranaattia räjähtänyt suojaattomien miesten keskellä ja ilmanpaine ja sirpaleet olisivat räjäyttäneet ne ammuksat, jotka oli varustettu sytyttimillä ja niistä poistettu varmistussokka. Lopuksi olisi koko ammusvarasto ketjuräjähdyksen taivoin tuhoutunut miehistöineen. Olisiko jäänyt tapaukselle silminnäkijääkään? - Seis-komennon jälkeen vielä kuusi kranaattia räjähti perääntyvien keskuuteen. Se oli tykistön kielellä ”saattotulta”, kuoleman saattoa pakenevien joukkoon. Tulenjohtue tähysti ja kuunteli vielä hiljentynyttä etumaastoa, josta kuului ainoastaan haavoittuneiden valituksia. Tulo oli korvia särkevää ja hermoja koettelevaa kuultavaa. Nyt nuo kovan kohtalon saaneet eivät enää olleet vihollisia, he olivat haavoittuneita ihmisiä, heitä oli autettava. Apua annettiin vain välillisesti. Hämärtyvässä kesäyössä ei-kenenkään maalta kuului haavoittuneiden läheltä aavemaista hissuttelua. He olivat hakemassa haavoittuneitaan. Heitä ei tulitettu. Kymmeniltä aron pojilta päättyi päivä iäksi siellä Laatokan- Karjalan korvessa, Koivikkomäen varjossa.

Näin päättyi kersantti Sipilän ja hänen tulenjohtueensa vaihto erään taistelupäivän tummuneessa kesäyössä.”

(Koivikkomäen varjossa – Ähtäriläisen veteraanin tarina. Kauko Hämäläisen artikkeli Kansa Taisteli-lehdessä no 8 vuonna 1972. Kersantti Sipilä oli Paula Sipilän appi.)

1 TUTKIMUSAIHE; mitä ja miksi tutkitaan

Valitsin sosiaalityön pro gradu-työni aiheekseni veteraanien elinoloja selvittelevän tutkimusaiheen. Samalla halusin tutkia, miten sosiaalityö voi auttaa veteraania.

Kiinnostuin selvittämään, miten nykyisen sosiaali- ja terveystoimen henkilöstön ja palveluiden avulla on mahdollista auttaa veteraania selviytymään paremmin ja asumaan omassa kotonaan mahdollisimman pitkään. Lisäksi minua kiinnosti tietää, mistä veteraanien elinolosuhteet muodostuivat ja mitkä olivat esteenä kotona selviytymiselle ja kuinka paljon ja mitä sosiaali- ja terveyspalveluita heillä oli käytettävissään ja käytössään.

Kunnan tulisikin tarjota ikäihmisille oikeanlaista tukea ja apua oikeaan aikaan heidän kulloisiinkin elämäntilanteisiinsa sovitettuna. Kaikessa toiminnassa on ratkaisevan tärkeää pyrkiä säilyttämään vanhuksen oma toimintakyky mahdollisimman pitkään. Tavoitteen saavuttamiseksi ennaltaehkäisyyn tulee olla mukana koko sosiaali- ja terveystoimen ja kuntien palvelutuotannossa ja kaikissa vanhuksille tarjottavissa palveluissa. Ennaltaehkäisyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä vanhuksen psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ennenaikaisen heikkenemisen ehkäisemistä. Ennaltaehkäisevä toiminta tulee aloittaa ennen kuin vanhuksen toimintakyky on selvästi alentunut.

Kuntoutuminen onnistuu parhaiten, jos myös perhe ja omaiset osaavat ohjata kuntoutusta ja ymmärtävät myönteisen motivoinnin merkityksen. Kuntouttajien tulee tehdä yhteistyötä omaisten ja perheiden kanssa. Erittäin tärkeää se on silloin, kun kyse on iäkkään omia taloudellisia voimavaroja vaativista asunnon muutostöistä ja apuvälineiden hankinnasta. Perheiden ja läheisten auttaminen on sekä konkreettisia ratkaisuja, esimerkiksi omaisten lomat, että psykososiaalista tukea. Tämä tarkoittaa ymmärtäviä ja empaattisia asenteita ja sosiaalista kanssakäymistä. Järjestöjen merkitys omaisten tukemisessa saattaa olla ratkaiseva. Omaisten ja perheiden hyvinvointi on huonokuntoisten iäkkäiden avopalveluiden onnistumisen edellytys. (Kallanranta, Rissanen, Vilkkumaa, 2001)

Lindqvistin (2002) mukaan ammattietiikka on arvojen ja elämäkokemuksen sisäistämiseen perustuvaa kykyä itseohjautuvuuteen ja oman toimintansa kriittiseen arviointiin. Ammatillisen toiminnan vastuullisuus perustuu tietoon ja ammatilliseen kokemukseen sekä työn arvo-

ja normipohjaan. Vanhustyössä ammattietiikka edellyttää ennen kaikkea ikääntyneen ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista sekä kykyä asettua tämän asemaan. Se tarkoittaa empaattista ja eläytyvää asennoitumista ja halua selvittää riittävästi tuettavan tilanteeseen liittyviä asioita. Erityisesti asiakassuhteiden luottamuksellisuus on huomioitava joka tilanteessa (Heikkinen 2002).

Tutkimuksen tarkoituksena oli tukea ikääntyneiden kotona selviytymistä, selvittää avun ja palveluiden tarvetta ja pyrkiä vastaamaan siihen antamalla tietoa palveluista ja henkilöistä, joihin voi ottaa tarvittaessa yhteyttä. Turvallisuudentunteen lisääminen veteraaneille oli myös tavoitteena niin kotiympäristössä kuin lähiasioinnissa. Kotikäynneillä ohjasimme perheenjäseniäkin mm. terveyspalvelujen piiriin ja yritimme kokonaisvaltaisesti selvittää niitä haittatekijöitä, jotka olivat esteenä kotona asumiselle tai pärjäämiselle. Kotikäyntien tarkoituksena oli tukea vanhusten aktiivista ja oman elämänsä järjestelyissä osallisena olevaa ikääntynyttä selviytymään kotona entistä pitempään.

Veteraanin kotiin mentiin hänen omalla luvallaan ja asiakkaalle tähdennettiin, että hänen tietojaan käsitellään luottamuksellisesti. Ehkäisevät kotikäynnit ovat lähinnä Sosiaalihuoltolain mukaista muuta sosiaalipalvelua ja/tai kansanterveyslain mukaista terveysneuvontaa (Suomen Kuntaliitto, Selvitys vanhusten ehkäisevien kotikäyntien toteutuksesta kunnissa 2007).

Selvityksen tulokset:

Kyselyyn vastanneista kunnista (N=288) lähes kaikissa oli voimassa oleva vanhuspalvelustrategia tai vanhuspalveluohjelma. Ehkäisevää toimintaa (ehkäisevä kotikäynti, seniorineuvola tms.) sisältyi 218 kunnan vanhuspalvelustrategiaan tai – ohjelmaan. Vanhuksille suunnattuja ehkäiseviä kotikäyntejä tarjotaan tällä hetkellä 151 kunnassa. Ne ovat suunnitteilla 60 kunnassa.

Pääsääntöisesti kotikäynnit toteutti kunnan kotipalvelu, kotisairaanhoido tai kotihoito. Suurimmassa osassa kuntia kotikäynnit oli aloitettu 2003 vuoden jälkeen. Tarve saada tietoa ikääntyneiden kuntalaisten selviytymisestä kotona sekä heidän palvelutarpeistaan oli yleensä syynä toiminnan käynnistämiseksi. Toiminnan käynnistyttyä tärkeimmiksi tavoitteiksi kotikäynneille asetettiin vanhuksen palvelutarpeen arviointi, kotona asumisen tukeminen sekä palveluista tiedottaminen, neuvonta ja ohjaus.

Kotikäynnit oli tavallisesti suunnattu tietyille ikäluokille. Kaksi kolmasosaa kunnista (66 %) tarjosi kännit vain niille, jotka eivät vielä ole säännöllisen kotipalvelun, kotisairaanhoidon tai kotihoidon piirissä. Yli puolet kunnista (56 %) tarjosi kännit 80-vuotiaille ja neljäsosa kunnista tarjosi käynnit 75-vuotiaille. Kotikäynnistä kieltäytyneiden määrä vaihteli yhdestä useampaan kymmeneen kieltäytyjään kunnittain. Kaikki vanhukset ottivat kotikäynnin vastaan 30 kunnassa. Kieltäytymisen kyyksi ilmoitettiin yleisimmin, ettei koe tarvitsevansa ehkäisevää kotikäyntiä. (Suomen Kuntaliitto 2007).

Jos ehkäisevällä vanhustyöllä voidaan vähentää jälkijätöisen, korjaavan toiminnan tarvetta, saavutetaan myös huomattavia kustannussäästöjä. Ehkäisevä vanhustyö edellyttää kunnan kulttuuri-, ja sosiaali- ja terveys- sekä teknisen toimen kiinteää yhteistyötä. Myös yhteistoiminta seurakunnan, järjestöjen ja kuntalaisten kanssa on välttämätöntä ehkäisevän vanhustyön onnistumiselle (Koskinen ym. 1999).

Ehkäisevä kotikäynti on ennalta suunniteltu ja ennakoivalle tietylle ikäryhmälle suunnattu kunnan sosiaali- ja terveystoimen puolesta suoritettu kotikäynti. Ehkäisevät kotikäynnit ikääntyville ottavat huomioon erilaiset ehkäisevän työn strategiat. Ikää voidaan pitää korkeana riskinä, koska se voi tuoda mukanaan toimintakyvyn heikkenemistä ja monia sairauksia. Kotikäynnit Reisjärvellä aloitettiin veteraanien vanhimmasta ikäluokasta eli yli 90-vuotiaista.

Vanhenemiseen liittyvää toimintakyvyn heikkenemistä ja sairastuvuutta voidaan ehkäistä ja hidastaa puuttamalla ajoissa niihin riskitekijöihin, joiden tiedetään olevan ikääntymiseen liittyvien terveysongelmien ja toiminnanvajausten taustalla (Valvanne 1993).

Pyrittäessä vastaamaan iäkkään väestönosan lisääntyvään palveluntarpeeseen tarvitaan hyviä tietoja iäkkäiden ihmisten terveydestä ja toimintakyvystä ja niiden muuttumisesta. Ennaltaehkäisevien ja hoidollisten toimenpiteiden kohdentamiseksi olisi erityisen tärkeitä tunnistaa ne vanhukset, joilla omatoimisuuden menettämisen riski on suuri (Valvanne 1993).

Päivittäisistä toiminnoista selviytyminen on yhteydessä iäkkäiden henkilöiden kotona asuvana selviytymiseen. Päivittäisistä toiminnoista selviytymisessä ensin vaikeutuvat asioiden hoitamiseen liittyvät toiminnot ja vasta myöhemmin perustoiminnoista selviytyminen. Eri-

tyisesti kotona asuvien iäkkäiden henkilöiden selviytyminen molemmista toimintakokonaisuuksista tulisi kartoittaa, ja pyrkiä puuttumaan ongelmiin ennaltaehkäisevästi. (Laukkanen, 1998).

Valvanteen ja Noron (1999) mukaan avaintekijöitä kotona selviytymiselle ovat asumismuoto (yksin tai läheisen kanssa), muistitoiminnot, liikuntakyky, kotihoitopalveluiden riittävyys, läheishoitajan jaksaminen ja oma tahto. Iäkkäiden henkilöiden omasta mielestä sosiaaliset suhteet ja kokemus hyvästä olosta edistävät kotona selviytymistä. Lähisuvun huolenpito ja terveys nähdään kotona selviytymistä edistävänä tekijänä. Kotona selviytymistä edistävät myös fyysisen, emotionaalisen ja taloudellisen turvallisuuden kokeminen (Pietilä ja Tervo 1996).

Omaiset ja muut läheiset ovatkin usein huonokuntoisen vanhuksen suurin tuki. Oikein kohdennetut, koordinoitut ja tehostetut kotiin annetut palvelut vähentävät osaltaan laitoshoidon tarvetta.

Depressio on vanhuusiän yleisin psyykinen sairaus ja tutkimusten mukaan se on naisilla yleisempää kuin miehillä. Yleisyydestään huolimatta se jää usein huomioimatta (Pahkala 1993).

Masentuneisuus on kuitenkin tunnistettavissa yksinkertaisilla testeillä jo varhaisvaiheessa (Laukkanen 1998) ja iäkkäiden henkilöiden depression tunnistamiseen, hoitoon ja ehkäisyyn tulisikin kiinnittää entistä enemmän huomiota (Pahkala ym. 1993).

Muistihäiriöt vaikeuttavat kotona selviytymistä. Keskimäärin kolme neljästä dementiapotilaasta tarvitsee sairautensa edetessä pysyvää laitoshoidoa (Valvanne ja Noro 1999). Ehkäisy, hoidon ja kuntoutuksen kannalta merkityksellistä olisi tunnistaa depressio ja lievätkin muistihäiriöt jo varhaisessa vaiheessa.

Toimintakyvyn aleneminen heikentää osaltaan elämän laatua ja vaikuttaa monen iäkkään henkilön jokapäiväiseen elämään vaikeuttavasti. Omin avuin suoriutuminen riippuu kahdesta eri tekijästä: omasta toimintakyvystä ja ympäristöstä tai oikeastaan niiden välisestä suhteesta ja vuorovaikutuksesta. Rakennettu ympäristö vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn kahdella eri tavalla: liikkumisen rajoittumista ehkäisevästi sekä luomalla liikkumiselle parem-

mat edellytykset toimintakyvyn ollessa jo alentunut. Ensimmäisenä auttaa esteettömäksi rakennettu ympäristö ja jälkimmäiseen liikkumisen mahdollistaminen, sen tukeminen, liikkumiseen houkuttelevuus sekä tapaturmariskien vähentäminen (Pesola 2002).

Ikääntymisen myötä voimien heikentyessä liikkuminen hidastuu ja vaikeutuu niin kotona, portaissa kuin kaduilla. Tarvitaan tukea: kynnykset ja pikku kumpareet tuntuvat korkeilta ja ovet raskailta. Jalkaisin kuljetaan entistä lyhempiä matkoja ja kävelytelineen kanssa liikkuminen on usein erityisen hidasta. Vähitellen luovutaan omalla autolla ajamisesta – joko omaehtoisesti tai lääkärin määräyksestä. Kuljetaan siis jalkaisin tai julkisilla kulkuneuvoilla, jos pystytään tai jos niitä on käytettävissä. Päivittäinen toimintapiiri supistuu. Omasta asunnosta tulee entistä tärkeämpi (Pesola 2001).

Kuntien tulisi kyetä tarjoamaan ikäihmisille oikeanlaista tukea ja apua, heidän kulloisiinkin elämäntilanteisiinsa sopivia palveluja. Kaikessa toiminnassa on ratkaisevan tärkeää pyrkiä säilyttämään vanhuksen oma toimintakyky mahdollisimman pitkään, jotta tämä tavoite saavutetaan, ennaltaehkäisy ajatuksen tulee olla mukana koko palveluntuotannossa, kaikissa vanhuksille tarjottavissa palveluissa. Ehkäisy tarkoittaa tässä yhteydessä vanhuksen psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn enneaikaisen heikkenemisen ehkäisemistä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ehkäisevä toiminta pitää aloittaa ennen kuin vanhuksen selviytymiskyky on selvästi heikentynyt. (Lotvonen 2003).

Yhteenvetona voidaan todeta, että haluan tutkimuksellani selvittää, perustuuko veteraanien hyvinvointi edellä mainittuihin seikkoihin niin Reisjärvellä kuin yleensä Keski-Pohjanmaalla. Onko ennaltaehkäisy edelleen se avainsana, jolla saadaan sosiaali- ja terveyspalvelut oikein kohdennettua ja ajoissa niille ihmisille, joita vielä voidaan auttaa asumaan ja selviytymään kotona ja onko veteraaneilla joitakin erityispiirteitä, jotka määrittävät avun tarvetta ja sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttämistä ja elämänhallintaa yleensä.

Mielenkiintoista on tutkimuksella selvittää, sisältyykö oman arvomaailmani sisältyvä yksilön kunnioittaminen ja kuunteleminen kaikissa häntä koskevissa asioissa nyky-yhteiskunnassa palvelujen tarvitsijoiden ja tuottajien ajatusmaailmaan. Toteutuuko yksilön itsemääräämisoikeus ja saako veteraani niitä palveluja, mitä hän haluaa ja mistä hän eniten hyötyy!

2 KÄSITTEET JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvitelty vanhusten asuin- ja elinolosuhteita niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Minulle heräsi halu tutki, mitä veteraani itse ajattelee asioista ja miten hän haluaisi asioitaan hoidettavan. Tutkimuksissa käsitellään yleensä yleisellä tasolla vanhusten elämää, mutta minä halusin tavata veteraanin kasvokkain ja keskustella hänen kanssaan. Mielestäni kuitenkin veteraani itse on paras henkilö kertomaan, miten hänen asioitaan tulisi hoitaa. Työntekijät ja viranomaiset ovat vain välikappaleita toteuttamaan sovitut asiat. Aikaa ei ole enää kovin paljon haastatella veteraaneja, koska keski-ikä heillä on jo 86 vuotta. Alkavat olla viimeiset ajat tällaisen tutkimuksen teolle ja siksi aineistoni onkin niin ainutkertainen.

Tutkimustilanteena veteraanin kotona tapahtuva haastattelu ja ennaltaehkäisevä kotikäynti oli paljon tietoa antava ja antoi todellisen kuvan veteraanien olosuhteista, koska keskustelut olivat luottamuksellisia ja tapahtuivat veteraanien ehdoilla työntekijöiden asettaman tutkimusotteen ja tietyn kaavan perusteella. Kohtelu oli kaikille samanlainen ja perimmäisenä tarkoituksena oli yksilön kunnioittaminen ja arvostus sekä hänen itsemääräämisoikeutensa turvaaminen. Veteraania myös kuunneltiin eikä vain kuultu ja hänen todelliset mielipiteensä huomioitiin palveluiden järjestämisessä.

Lisäksi olen jäsentänyt teoreettista viitekehystäni tutustumalla Seppäsen, Kariston ja Krögerin 2007 toimittamaan ja eri asiantuntijoiden artikkeleita sisältävään teokseen, Vanhus ja sosiaalityö. Teoksessa vanhushuollon asiantuntijat erittelevät näkemyksiään vanhustyöstä ja koettavat löytää uusia keinoja vanhustyölle.

Tässä tutkimuksessa olen erityisesti perehtynyt seuraaviin tutkimuksiin: S. Helinin vuonna 2002 kirjoittama Palvelujärjestelmä iäkkään ihmisen voimavarojen tukijana (Helin, S. Palvelujärjestelmä iäkkään ihmisen voimavarojen tukijana, 2002) sekä selvitys Ennaltaehkäisevät kotikäynnit vanhuksille, Kuntakyselyn tulokset, (Kuntaliitto 2007 kotimaisia ja ulkomaisia käytäntöjä, koska olen halunnut selvittää ennaltaehkäisevien kotikäyntien merkitystä sekä palveluiden tarjoamista vanhuksille kotiin.)

Kirjan sisältö antaa mahdollisuuden tutustua vanhustyön gerontologiseen osaan. Se kertoo avuttomuudesta ja turvattomuudesta, joita vanhukset kohtaavat asuessaan yksin tai jopa kumppanin kanssa. Lisäksi kirjassa kartoitetaan tiedonmuodostusta, joka tarkoittaa saatavilla olevan tiedon määrää, joka tulee vaikkapa vanhustyön tekijöiden eli kotipalvelu- ja sosiaalityön osaajien kautta yhteiskunnalle. Palvelujärjestelmät ovat olennainen osa ja tuki vanhustyölle, niiden avulla päättäjät voivat toteuttaa tahtomiaan päätöksiä.

Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä pidän vanhusten itsemääräämisoikeutta ja miehisyyden tuomia hyviä ja huonoja puolia selviytymiselle yhteiskunnassa. Käsitteinä käytän vanhustyötä, veteraaniutta, miehisyyttä, perhettä, työtä ja osallistumista yhteiskuntaan. Teorioita tukevia vanhustyön kirjoja lukiessani tulin aina vaan vakuuttuneemmaksi siitä, että vanhustyö ja erityisesti sosiaalityön osuus on vuosien varrella vain parantunut ja löytänyt oikeat mittasuhteet käytännön työlle. Asiakkaan kuuleminen on jo lain mukaankin vain korostunut 2000-luvulla, vrt. Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista,

Suomen Kuntaliitto on tehnyt selvityksen, joka valmistui elokuulla 2007 vanhusten ennaltaehkäisevien kotikäyntien toteutuksesta Suomen kunnissa. Suomen Kuntaliitto, Ehkäisevät kotikäynnit vanhuksille 2007. Selvityksen tarkoituksena oli saada yleiskuva vanhuksille suunnattujen ehkäisevien kotikäyntien toteutuksesta Suomen kunnissa. Kuntien edustajilta kysyttiin ehkäisevien kotikäyntien järjestämisen taustoista ja tarkoituksesta, kohderyhmästä, toimintatavoista ja työmenetelmistä sekä koetuista hyödyistä ja muista vaikutuksista. Kyselyyn vastasi 288/415 kuntaa l. vastausprosentti oli 69,4.

Vanhusten ennalta ehkäisevällä kotikäynnillä tarkoitetaan sosiaali- ja/tai terveydenhuollon työntekijän käyntiä kotona asuvan vanhuksen luo. Käynnin vastaanottaminen on vapaaehtoista. Tavoitteena on tukea vanhuksen kotona selviytymistä muun muassa kannustamalla häntä käyttämään omia voimavarojaan.

Käynnin aikana arvioidaan monipuolisesti vanhuksen fyysistä, psyykkistä, kognitiivista ja sosiaalista toimintakykyä sekä mahdollisesti tulevia palvelun tarpeita. Vanhukselle kerrotaan kunnassa tarjolla olevista palveluista ja ohjataan tarvittaessa palvelujen piiriin. Kyselyn tulokset antoivat viitteitä siitä, että ikääntyneiden toimintakyvyn edistämistä ja ylläpitoa pidetään kunnassa tärkeänä. Ehkäisevän toiminnan muotoja löytyy yhä useamman kunnan vanhustalustrategioista tai -ohjelmista.

Todettiin, että ennaltaehkäisevistä kotikäynneistä kieltäytyvät ehkä eniten ne, jotka kuuluvat riskiryhmään toimintakyvyn heikkenemisen myötä ja tarvitsivat juuri eniten apua. Tällaisia ovat monisairaat tai sairaalakierteessä olevat ikäihmiset sekä ne, joilla aistitoiminnot ovat heikentyneet, jotka ovat alttiita kaatumisille ja muille tapaturmille, jotka ovat hiljattain leskeytyneet ja joiden sosiaalinen verkosto on pieni.

Kotikäyntien jatkuvuuden turvaaminen oli useiden vastaajien huolena. Ehkäisevien kotikäyntien ja muun ehkäisevän vanhustyön entistä kiinteämpi kytkeä ja resurssien käytön koordinointi tekisi mahdolliseksi joustavamman ja vanhusten tarpeisiin paremmin vastaavan palvelukokonaisuuden. Tähän liittyy myös kuntoutushenkilöstön tehokkaampi panostus ikääntyneiden toimintakyvyn edistämiseksi.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan kotikäyntien tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden keskeinen tekijä on ehkäisevään vanhustyöhön koulutettu henkilökunta. Ehkäisevien kotikäyntien toteutuksen edellytyksenä tulisikin aina olla kotikäynnin tekijöiden ja tiimin huolellinen perehdyttäminen ja toimintakyvyn tukemiseen tähtäävä opastus ja koulutus.

2.1 Vanhusten elinolot

Rintamaveteraanin itsenäisen toimintakyvyn tukemisen kannalta on menossa vaativin vaihe. Vanhusten kotona selviytymisen turvaaminen mahdollisimman pitkään edellyttää monipuolisia tukitoimia, veteraanien erityisetsuuksien ja kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon välistä hyvää yhteistyötä sekä ennaltaehkäisevää otetta (Veteraanipolitiikka 2004–2007, Valtioneuvoston linjauksia).

Asuin- ja elinympäristön, liikenteen ja tiedonvälityksen esteettömyys lisää vanhusten itsenäisyyttä. Arkipäivän sujumisen ja mielekkään elämän kannalta on tärkeää saada välttämättömät palvelut lähiympäristöstä. Lähipalveluja ovat esim. kauppa, posti, apteekki, pankki, pesula sekä tietyt sosiaali- ja terveystalvet. Myös liikunta-, kirjasto- ja muut kulttuuritalvet ovat ikäihmiselle tärkeitä. Mitä laajempi valikoima erilaisia lähi- ja avopalveluja on tarjolla, sitä joustavammin apua ja tukea vanhukset saavat.

Suurin osa ikäihmisistä – 86 % asuu tavallisissa asunnoissa. Yksin asuminen on yleistä, sillä puolet yli 75-vuotiaista naisista ja lähes neljäsosa samanikäisistä miehistä asuu yksin. Palvelutaloissa asuminen on yleistynyt 1990-luvulla nopeammin kuin mikään muu vanhus-ten palvelumuoto.

Lasten ja nuorten, työikäisten ja iäkkäiden ihmisten terveyden sekä työolojen ja työn ja terveyden suhteiden seuranta kehitetään ja nykyiset tiedon hankintatavat ylläpidetään. Elintapojen ja suoja- ja vaaratekijöiden seuranta jatketaan. Elinolojen ja työolojen psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen vaikuttavien piirteiden seuranta kehitetään ja fysikaalisen, kemiallisen ja luonnonympäristön terveysvaikutusten seuranta monipuolistetaan. Keskisiä vastuu-tahoja ovat Kansanterveyslaitos, Stakes ja Työterveyslaitos.

Sisällön kehittämisen painoalueita ovat terveydentila kokonaisuutena ja elämänlaatu, työkyky ja toimintakyky, tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, mielenterveys ja sen häiriöt, keuhkoputkiahtauma, astma, allergiat, dementia, aistiviati, aikuisten suun terveys sekä koti- ja vapaa-ajan tapaturmat. Useista kehittämiskohteista voidaan saada riittävät seurantatiedot sisällyttämällä ne Terveys 2000 –tutkimuksen ja Terveydenhuollon väestötutkimuksen tuleviin vaiheisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö: Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005).

Suomalaisia ikäihmisiä kiinnostavat monet asiat ja useimmat elävät aktiivista aikaa. Valtaosa päivästä täyttyy normaalista arkipäivän toimista. Eläkkeet, sairausvakuutus sekä sosiaali- ja terveyspalvelut ehkäisevät tehokkaasti ikäihmisten köyhyyttä. Vuonna 1998 kolme neljästä 60 vuotta täyttäneestä suomalaisesta kuvasi toimeentuloaan turvatuksi. Viime vuosina pari prosenttia ikäihmisistä on joutunut turvautumaan toimeentulotukeen, yleensä tilapäisesti. Syynä ovat lähinnä sairaskulut. Suurin osa ikäihmisistä pärjää omin avuin tai omaisten tukemana. Ikäihmiset arvostavat julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita. Apua tarvittaessa pidetään kunnallisia palveluita mieluisimpina vaihtoehtoina.

2.2 Sotaveteraani

Sotaveteraani on sotatoimiin osaa ottanut sotilas. Suomessa sotaveteraanilla tarkoitetaan yleensä talvi- tai jatkosotaan tai Lapin sotaan osaa ottaneita henkilöitä sisällissodan veteraa-

nien jo poistuttua keskuudestamme. Myös Lotta Svärd-järjestössä sota-aikana palvelleita naisia kutsutaan toisinaan sotaveteraaneiksi.

Suomen viranomaiset tunnistavat sotaveteraanit tunnuksista, joita ovat mm. rintamasotilas-tunnus ja rintamapalvelutunnus. Nämä tunnukset oikeuttavat moniin alennuksiin ja ilmaispalveluihin. Sotaveteraanin voi myös tunnistaa rintapielessä pidettävästä tammenlehvästä, joka tuli käyttöön v. 1986. Sitä jakoi aikaisemmin Puolustusvoimat ja nykyisin Sotainvali-dien Veljesliitto r.y.

Suomessa sotaveteraanit olivat vielä 1970-luvulla merkittävä poliittinen voima. Vuonna 1970 eduskuntaan valittiin 43 Suomen veteraaniliiton jäsentä. Poliitikassa oli tuolloin mu-kana enemmän sotaveteraaneja kuin koskaan muulloin, aina ylintä johtoa myöten, mm. Aar-ne Saarinen, Ahti Karjalainen, Mauno Koivisto jne. Kaikki olivat sodan käyneitä miehiä. 27. huhtikuuta, Lapsin sodan päättymisen vuosipäivä, on Suomessa kansallinen veteraani-päivä.

Kuuluisia suomalaisia sotaveteraaneja ovat: Jalkaväenkenraali Adolf Ehnrooth, ministeri Max Jakobson, presidentti Mauno Koivisto, Mannerheim-ristin ritarit, tarkka-ampuja Simo Häyhä, Puolustusvoimien entinen komentaja Lauri Sutela ja Lauri Törni. Suomen Sotavete-raaniliiton kotisivut <http://www.sotaveteraaniliitto.fi>

Veteraanien kuntoutuksen turvaamiseksi on laadittu laki, jonka mukaan rintamaveteraanilla on oikeus saada kuntoutusta valtion varoista siten kuin laissa rintamaveteraanien kuntoutuk-sesta on säädetty. Kuntoutukseen valittavan tulee olla Suomessa asuva vuosien 1939–1945 sotiin osallistunut rintasotilastunnuksen, rintamapalvelutunnuksen tai rintamatunnuksen omaava rintamaveteraani.

Rintamaveteraaneja kuntoutukseen valittaessa tulee ottaa huomioon kuntoutuksen tarve ja kiireellisyys. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että rintamaveteraanin, jonka sairaus tai vamma aiheuttaa toimintakyvyn häiriöt, on mahdollisuus päästä kuntoutukseen.

Kuntoutusta annetaan veteraaneille laituskuntoutuksena, avokuntoutuksena tai päiväkuntou-tuksena. Avokuntoutus sisältää päiväkuntoutuksen, fysioterapia, puheterapia, toimintaterapi-an ja muun terapian yksilölliset hoitosarjat, ryhmäkuntoutus sekä erilaiset sopeutumisval-

mennuskurssit. Avokuntoutusta on tarpeen vaatiessa mahdollista antaa myös veteraanin kotona. Valtio maksaa myös matkat kuntoutuslaitoksiin.

Kirjassa Ihminen sodassa, suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta kerrotaan suomalaisten miesten kokemuksia sota-ajasta. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys perustuu kannanottoihin sodan psykohistoriasta, miehen kestämisestä yleensä poikkeusoloissa sekä erilaiset myytit sodan palveluksessa. Veteraanien järjestäytyminen on myös olennainen osa veteraanien palvelujen parantumiselle vuosikymmenten myötä. (Kinnunen, T & Kivimäki, V, Ihminen sodassa 2006. Kirjan alussa tekijät tuovat esille seikan, että koko kirjan olisi voinut tiivistää yhteen lauseeseen, joka kuuluisi: ” Sodassa ei ollut yhtä suomalaista miestä, ei naista eikä lasta - ei yhtä sodan kokijaa ja muistelijaa”. Kirjoittajia yhdisti uteliaisuus sotaan ilmiönä.

Toisena teoksena olen käyttänyt Juha Siltalan teosta, Miehen kunnia, modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Kirjan on kirjoittanut Suomen Akatemian tutkija, historian dosentti ja kahden pojan isä Juha Siltala v. 1994. Hän on väitellyt tohtoriksi Lapuan liikkeestä vuonna 1985 sekä julkaissut vuonna 1992 teoksen SUOMALAINEN AHDISTUS, joka sai MTV:n kulttuuripalkinnon, Tieto-Finlandian kunniapalkinnon ja valtion tiedonjulkistamispalkinnon.

Kirja alkaa Mattiesko Hytösen kommentilla ” Olenko lainkaan oikea mies?” Kirjassa on esitelty tutkimusta nykymiehen taistelusta häpeää vastaan ja se on jatkoa tutkimuksille hylkäämisahdistuksen käsittelystä kulttuurin keinoin modernisoituvassa Suomessa. Miehen kunnia käsittelee miehisyttä normina ”normittomassa” nyky-yhteiskunnassa, jossa jokaisen katsotaan olevan oman onnensa seppä ja oman identiteettinsä luoja. Oikean ihmisen määrittää miehinen varmuus. Mikään ei kuitenkaan ole yhtä epämääräistä ja vaikeasti saavutettavaa kuin miehinen varmuus ilman mitään kiinnikkeitä. Miehisyys sinänsä ei takaa kiinne-kohtaa vaan pakottaa jatkuvaan näyttöön ja itse-epäilyyn.

Kritiikkiäkin miehille annettiin, mm. Olavi Paavolaisen mukaan armeija kasvatti saamattomia, järjestystä kammoavia ja vastuuttomia miehiä. Suomalainen Sotilas-lehti propagoi vahvasti sen puolesta, että armeija kasvatti pojista miehiä. Ruotuväkimuistoista saatiin oivallista historiallista aineistoa, kuten sen ajan kilpailuista, joita järjestettiin kertomusten saamiseksi armeija-ajoista. Miehinen keho oli monella tapaa asevelvollisuusjärjestelmän keskiö.

Se oli perustava kriteeri sille, kenen oli saavuttava kutsuntoihin ja kenet kutsuttiin palvelukseen. Valtiolla oli liki täydellinen kontrolli varusmiesten kehoihin, joita tarkkailtiin, kategorisoitiin, hyväksyttiin tai hylättiin, muokattiin, kohdeltiin kaltoin, vahvistettiin tai murrettiin prosessissa, joka toi julki tiettyjä sotienvälisen ajan käsityksiä siitä, mitä mieskeho kestää ja mitä miehen oli kestävä kelvataksaan sotilaaksi ja mieheksi.

Sotienvälisen ajan varusmieskoulutus oli ruumiillisesti, psykologisesti ja sosiaalisesti äärimmäinen kokemus. Leimaavaa oli miesten häikäilemätön kohtelu, mutta siitä huolimatta monet miehet kokivat saavuttaneensa miehen velvollisuuden ja vastuun tätä kautta. Se oli kokemus, joka opetti, mitä miehen tuli kestää ollakseen mies. Soturin rooli oli kytketty miehen kunniaan ja arvostukseen. Se oli yhtä tärkeä seikka kuin itse sotilaskoulutus tai opitunnit isänmaallisuudesta.

Laajat kansankerrokset olivat mukana vaalimassa tätä miehisyyttä, se ei ollut ainoastaan porvariston puhetta. Kaarle Sulamaa käsittelee kirjoituksessaan ”Himmetä ei muistot koskaan saa” etenkin veteraanityön järjestäytymistä, joka alkoi vuodesta 1957 ja on jatkunut näihin päiviin koko ajan parantuen. Siltala, J. 1994 Miehen kunnia, Kaarlo Sulamaan artikkeli. Sotien jälkeen maassa ei ollut muuta veteraanitoimintaa kuin Sotainvalidien Veljesliiton toiminta ja ns. ”vanhan väen” kokoontumiset säännöllisin väliajoin. Sodan jälkeen kesti kymmenisen vuotta ennen kuin varsinaisia veteraanien huoltoyhdistyksiä Suomeen perustettiin. Toiminta alkoi maan saannin järjestämisellä sellaisille veteraaneille, joilla sitä ei ollut ja jotka asuivat puutteellisissa asunto-oloissa.

Alkuvuosina toimintaa varjosti Suomen Aseveljien Liiton lopettaminen. Järjestäytymättömyyteen oli syynä veteraanien väsymys ja halu elää muutakin elämää kuin sotaa. Veteraanit olivat tuolloin nuoria ja heillä oli kiire kotiin, työhön ja opiskelemaan. Sotaa ei haluttu muistella eikä erityisesti siitä puhua. Jonkinlaista yhteydenpitoa oli kuitenkin olemassa. Oli joukko-osastotapaamisia ja epävirallisia yhteydenpitoja. Menneitä muisteltiin ainakin suullisesti. Joukko-osastoveljespiirit hoitivat omien joukkojensa keskuudessa olevat pienet avuntarpeet. Osastojen perustaminen aloitettiin varovaisuussyistä Kainuusta, Suomussalmelta. Epäiltiin, että Suomen Aseveljiliitto oli perustettu uudelleen. Hyökkäily veteraaneja kohtaan alkoi samaan aikaan. Asia nostettiin esille puolin ja toisin. Kyseenalaistettiin äitien ja isien

työt sota-aikana. Kaikesta huolimatta veteraanijärjestöissä jäsenmäärät kasvoivat valtavalla vauhdilla. Sotaveteraanit eivät enää olleet lainsuojattomia.

Käsittelen tässä tutkimuksessani erityisesti kirjaa Miehen kunnia, lukua ”Työ ahdistuksen hallintana”. Kirja sisältää mielenkiintoisia kirjoitelmia eri aiheista: Avuttomasta uhrista tilanteen hallitsijaksi, Yksin päällekaatuvaa maailmaan vastaan, Ihmissuhteiden pelkistäminen kojelaudaksi, Ansion ja palkinnon ulkokohtainen suhde vuorovaikutusmallina, Työ sisäsyntyisen ahdistuksen sitomisena, Elämältä annettava arvosana ja Mentaliteettiaan ei voi valita. Minäihanteen paratiisissa nöyryytettäväksi vasta-alkajaksi hädetty poika voi onneksi ottaa hylkäämisahdistuksen hallintaansa suoritusten avulla, kirjoittaa Juha Siltala.

Ihmiselle annettiin arvo ja mitta sen mukaan, miten hän teki työtä. Tekstin esimerkkimiehelle miehuus muodostui kestätyjen vaikeuksien kautta. Suomalainen selviytymistarina muodostuu siten, että lapsena on saatu pienikin pala rakkautta, jota myöhemmin on jouduttu tavoittelemaan suoritusten kautta yhteiskunnassa. Suorittamiselle täytyi löytyä sopivat puitteet: haasteelliset, mutta hallittavat urakat sekä palkitseva vastaanottaja.

Ylivoimainen urakka ei anna tunnetta elämänhallinnasta eikä itsesäätelystä vaan arvostelijan armoilla oloista. Jos ihminen tietoisesti pyrkii johonkin ja etenee tätä ajatusta kohti, hän saa sen. Hallitsematon kaaos näkyy elämässäkin, on tosi vaikeaa selviytyä, jos itsellä ei ole mitenkään hallinnassa elämä. Täytyy tiedostaa, mikä johtuu mistäkin ja hyväksyä omat voimavarat ja puutteet. Suomalainen selviämiskokemus ylitti selviytymisen rajat. Miehet näkevät elämän projektina, joka viedään läpi, vaikka henki menisi. Jos ihminen on joutunut kieltämään varhaisen tarvitsevuutensa, avun vastaanottamista vaikeuttaa oman avuttomuuden muistaminen. Suuretkin kokemukset ovat kestävässä, jos ne niveltävät osaksi selviämistarinaa ja ihminen ymmärtää kokonaisuuden; mikä liittyy mihinkin.

Työeetoksella alistetaan hallittavaan muotoon paitsi vihamielinen ulkomaailma myös tunteet, joita muuten on vaikea tunnistaa ja käsitellä. Mies ratkaisee kriisejä pakenemalla työhön tai alkoholiin. Ahdistuksen sitomiskeinona työnteko on monesti kaavamaista, ulkoiseen voittoon tähtäävää pakkotoimintaa eikä siinä puhuta mielikuvituksesta mitään. Työ antaa myös todellista tyydytystä, koska pakko-toiminta onnistuessaan antaa mahdollisuuden rajatussa tilassa kohdata omia tunteita ilman kohtuuttomia riskejä. Onnistunut elämänhallinta

sisältää usein perheen, ammatin ja mielekkään työn. Ansaittuaan elämisen ulkoiset puitteet mies saa tehdä mitä haluaa, silloin hän on ansainnut oman tilansa.

MITKÄ VANHUUDEN ERI TEKIJÄT TUOVAT OMAT ERITYISPIIRTEENSÄ VETERAANIEN ARKIPÄIVÄÄN?

Ensinnäkin fyysinen terveys ja turvallisuus ovat ykkössijalla kun aletaan selvittää veteraanien pärjäämistä kotona arkiolosuhteissa. Veteraanit tarvitsevat turvalliset olosuhteet, jotka tarkoittavat asuinolosuhteita, ruokailua, siivousta, lääkehuoltoa ja henkistä vireyttä aikaansaavia kulttuuri- ja virkistysmahdollisuuksia. Jos ihmissuhteet ovat kunnossa, vanhus jaksaa elämässään vaikka siinä tulisi vaikeitakin hetkiä. Tärkeää on, että veteraani kokee kuuluvansa johonkin, jos omaa perhettä ei ole, niin vaikkapa laitoksen henkilökunta ja veteraanijärjestöjen edustajat muodostavat silloin hänen lähipiirinsä. Siivouspalvelutkin ovat välttämättömiä, sikolätissä on vaikeaa elää toimivaa vanhuutta. Jos aterialla ei itse pysty valmistamaan tai puoliso ei sitä laita, on silloin yhteiskunnan tultava apuun ja mahdollistettava hänelle lämmin aterialla päivittäin jo fyysisen hyvinvoinnin kannaltakin puhumatta ruuan virkistävästä vaikutuksesta ihmiselle. Tarjoaahan ateriallakin tuova henkilö monelle vanhukselle ainoan päivittäisen ihmiskontaktin, johon voi luottaa ja joka tulee varmasti ja toimittaa tarvittaessa viestin huonosta terveydentilasta tai muista puutteista sosiaali- ja terveystoimen henkilöstölle.

Tulokset osoittavat, että suomalainen sosiaalipolitiikka 1990-luvun leikkauksista huolimatta toimii edelleen varsin tehokkaasti mitä tulee köyhyyden ehkäisemiseen. Pulmallista on se, että minimiturvalla elävät ryhmät ovat ongelmissa. Heistä uhkaa tulla yhteiskunnassa pysyvästi syrjäytyneiden luokka. (Penttilä 2003).

Ihmissuhteet ovat tärkeitä kaikille ihmisille ja etenkin vanhuksille, joilla yksinäisyyttä on paljon. Puoliso koetaan merkittäväksi henkilöksi vanhusten elämässä ja yhtä tärkeitä ovat lapset ja heidän perheet. Itsemääräämisoikeutta kannattaa yrittää säilyttää niin pitkälle elämään. Ratkaiseva askel on tietysti otettava silloin kun vanhus jo tarvitsee laitoshoidon, silloin on yhdessä neuvotellen pyrittävä löytämään ratkaisu, joka tyydyttää kaikkia osapuolia ja antaa osapuolten säilyttää kasvonsa vaikeittenkin ratkaisujen jälkeen.

Seuraavassa lyhyesti niistä tekijöistä, jotka tuovat erityispiirteen vanhuksen arkipäivään:

- fyysinen kunto ja terveys
- asuinolosuhteet
- omaiset ja läheiset
- elämänhistoria
- sosiaaliset suhteet ja oma intuitio elämän onnistumisesta
- sota-ajan kokemukset ja niistä selviytyminen.

MITEN MIEHISYYS ON VAIKUTTANUT VETERAANIEN ELÄMÄNKAAREEN?

Miehisyyden kokemus on aivan ykkössijalla veteraanin koko elämässä. Siihen sisältyvät lapsuuden kokemukset, armeija-aika, sotavuodet ja sen jälkeinen siviilielämä joko yksin asustellen tai perheen kanssa. Elämänarvo on saavutettu miehisyyden kautta, ensin suorittamalla kunnialla varusmiespalvelus ja sen jälkeen sodan tuomat tehtävät. Sodan jälkeen perustettiin perhe, alettiin hankkia ammatti ja järjestettiin koti tulevalle perheelle. Yhteiskunnallinen osallistuminen tuli mukaan kuvioihin veteraanityöhön osallistumisen kautta ja jatkuu edelleenkin tänä päivänä miltei jokaisen veteraanin elämässä tavalla tai toisella.

Miehisyyden kokemiseen ovat vaikuttaneet seuraavat seikat:

- lapsuus ja varhaiset äitisuhteen kokemukset
- armeija-, ja sota-aika
- puoliso tai sen puuttuminen
- omat lapset ja niiden perheet
- läheinen henkilö
- työhistoria ja yhteiskunnalliset tehtävät, kuten luottamustehtävät
- terveydentila ja sairaudet.

Kirja Miehen kunnia- sisältää mielenkiintoisia kirjoitelmia eri aiheista: Avuttomasta uhrista tilanteen hallitsijaksi, Yksin päällekaatuvaa maailmaan vastaan, Ihmissuhteiden pelkistäminen kojelaudaksi, Ansion ja palkinnon ulkokohtainen suhde vuorovaikutusmallina, Työ sisäsyntyisen ahdistuksen sitomisena, Elämältä annettava arvosana ja Mentaliteettiaan ei voi valita. Minäihanteen paratiisissa nöyryytettäväksi vasta-alkajaksi hädetty poika voi onneksi ottaa hylkäämisahdistuksen hallintaansa suoritusten avulla, kirjoittaa Juha Siltala.

Muistelemisen tienraivaajana voidaan pitää Kansa Taisteli-lehteä, joka tuli aika moneen taloon Suomessa sen jälkeen kun se alkoi ilmestyä vuonna 1957. Lehden ohjelmana oli koota talteen ja julkaista mahdollisimman suuressa määrässä kuvauksia sotiemme tapahtumista sellaisina kuin ne todellisuudessa tapahtuivat. Kertojina olivat tavalliset rivimiehet ja korkeimpaan päällystöön kuuluvat henkilöt. Lehti lakkasi ilmestymästä v. 1986, samaan aikaan kun veteraanien yleinen arvostus ja asema alkoivat selvästi parantua. Yleistä oli veteraanien soimaus: ”Mitäs sinne menitte, kääntykää niiden puoleen, jotka Teidät sinne lähetti” kun veteraanit hakivat työkyvyttömyyseläkkeitään. Suhtautuminen alkoi muuttua myönteisemmäksi 1980-luvulla. Veteraaneille myönnettiin tammenlehvätunnuksia, joiden myötä arvostus alkoi nousta. Ryhdyttiin muistelemaan rohkeasti entisiä aikoja. Sotiin liittyvää kirjallisuutta ja lehtiartikkeleita alkoi ilmestyä.

Tärkeä tehtävä oli saada veteraanit itse arvostamaan omaa työtään ja kohtaloaan. Muistitiedon siirtämistä nuorisolle pidettiin tärkeänä ja nuoret saatiin ymmärtämään, mistä sodassa oli ollut kysymys ja antamaan arvoa veteraanien työlle. Sotien jälkeen kului 20 vuotta ennen kuin veteraanit suorittivat ”esiinmarssin” yhteiskunnassa. Neuvostoliittokaan ei laittanut esteitä tälle esiintulolle, ainoastaan radikalisoitunut nuori sukupolvi edelleen moitti ja syylisti veteraaneja. Muistelmien vyöry viimeisen 20 vuoden aikana on ollut valtava.

Erittäin tärkeä symbolisesti veteraaneille on Kalervo Hämäläisen ”Veteraanin iltahuuto”, jota lauletaan miltei kaikissa veteraanien tilaisuuksissa. Laulu syntyi v. 1988. Hämäläinen itse on kertonut laulun synnystä seuraavaa: ”Odotin, että joku muistaisi vielä keskuudessamme olevia veteraaneja sanoin ja sävelin ja palauttaisi jälkipolville mieliin ne vuodet, joita kohta poissiirtyvät veteraanit aikoinaan saivat kokea. Tätä laulua sain turhaan odottaa ja katsoin, että ei ole liian aikaista ”tehdä jotakin”. Kun viime itsenäisyyspäivän sarastaessa sain laulun äänitetyksi, uskoin vahvasti sen saamaan menestykseen.

Laulusta onkin tullut tavaton menestys. Erityisesti kohta, ”himmetä ei muistot koskaan saa”. Arto Jokisen tekstissä ”Myytti sodan palveluksessa” korostuu talvisodan teksteissä runebergiläinen ideaali yhtenäisestä kansasta lunastamassa oikeuttaan isänmaahan sodan kautta. Se siirtyy miespolvelta toiselle ja liittää ne toisiinsa. Kuva suomalaisista miehistä sotilaina toistuu Vänrikki Stoolin tarinoiden soturityypologiassa. Suomalaiset miehet eivät olleet ammatillisuuttilaita vaan siviilejä, jotka olosuhteet pakottivat sotaan. Kuolema ei enää ollut miehen tie

ikuiseen sankaruuteen, vaan se oli verinen, sattumanvarainen, tuskainen, likainen ja pelottava. Talvisodan kuvauksissa vasta kunnan sota teki siviilimiehestä todellisen miehen ja sankarisoturin aivan kuten Runebergistä alkaneessa sotakuvauksen traditiossakin.

2.3 Vanhusten sosiaalityö

Vanhustyö ei ole Suomessa kuulunut yliopistoissa sosiaalityön ydinalueeseen. Sosiaalityön koulutusohjelmissa on vähän tilaa erityisalueen sisällöille. Sosiaalityötä on tehty enemmän lasten ja perheiden, päihteiden käyttöön tai mielenterveyteen liittyvissä asioissa. Lisäksi on huomioitava terveydenhuollon tekemä sosiaalityö.

Sosiaalityön tutkimus on kohdistunut enemmän lapsiin, lapsiperheisiin ja lastensuojeluun (Mäntysaari & Haaki 2006; Roivainen 2006). Vanhusten ja vammaisten teemat ovat loistaneet poissaolollaan sosiaalityön tutkimuksessa. Vanhuus on kuitenkin rikas elämänvaihe, jossa on nähtävillä elämän koko summa.

Gerontologinen sosiaalityö on virinnyt angloamerikkalaisista maista, joissa vanhusten parissa tehty sosiaalityö on vähitellen vakiinnuttanut asemansa yhtenä sosiaalityön erityisalueena. Keskeisenä voidaan pitää esim. julkaisua *Journal of Gerontological Social Work*-lehteä, joka on ilmestynyt jo lähes 30 vuotta. Suomeen vanhussosiaalityön voidaan katsoa tulleen 1980-luvulla professori Simo Koskisen myötä.

VANHUUS JA SOSIAALITYÖ; SOSIAALITYÖ AVUTTOMUUDEN JA TOIMIJUUDEN VÄLISSÄ

Gerontologisen sosiaalityön muodostuminen alkoi 1980-luvulla käydyn vanhuskeskustelun myötä. Erityistä oli Tampereen Yliopistossa v. 1981 järjestetty vanhustenhuollon kurssi, johon osallistui 30 vanhainkodin johtajaa ja siinä perehdyttiin erityisesti vanhusten laitoshuollon kysymyksiin. Suurena edistysaskeleena pidetään meneillään olevia hankkeita, joiden kautta on saatu syvyyttä erityisesti gerontologiseen sosiaalityöhön.

Nykyisin vanhussosiaalityö on hyväksytty sosiaalityön erikoisalaksi, jolla on oma asiantuntijuutensa ja erityisyytensä. Ikääntyvien ihmisten määrä lisääntyy lähivuosikymmeninä,

joten erityistä asiantuntemusta tarvitaan heidän auttamisekseen. Uusia työmuotoja tarvitaan jotta oikeat palvelut saataisiin niitä eniten ja kipeimmin tarvitseville erityisesti nyt kun kunnissa on meneillään kunta- ja palvelu- rakenneuudistus ja sen myötä haetaan ainakin kustannustehokkuutta palvelujen järjestämisessä. Vanhukset tarvitsevat apua psykososiaalisiin tarpeisiin ja vaikeisiin elämäntilanteisiin ja ammattiavun on oltava yhä ammattitaitoisempaa huomioon ottaen medikalisoituvan yhteiskunnan. Kaikki ovat kohta potilaita jollakin lailla terveydenhuollon piirissä. Gerontologinen sosiaalityö on laaja-alaista. Sosiaalityöntekijä kohtaa terveydentilaltaan, perhesuhteiltaan, taloudelliselta asemaltaan ja nykyään myös kansallistaustaltaan erilaisia vanhusasiakkaita ja heidän omaisiaan. Asiakkaina ovat usein lähellä 100 ikävuottaan olevat ihmiset. Sosiaalityön ammatin ja koulutuksen katsotaan kuitenkin vielä olevan kaukana ”vanhenevasta yhteiskunnasta”. Gerontologinen sosiaalityö kiinnittyy vahvasti ympäröivään yhteiskuntaan. Erilaiset taloudelliset, poliittiset ja hallinnolliset ratkaisut sekä väestömuutokset asettavat omat vaatimuksensa. Gerontologinen sosiaalityö rakentuu ajallisesti, paikallisesti ja organisatorisesti monitasoiseksi prosessiksi, ei puhtaasti puheeseen tai asiakaskeskusteluihin perustuvana dialogina tai asiakaspalvelu-työnä. Gerontologinen sosiaalityö tuo vanhustyöhön tavoitteet, arvot ja mallit ja sillä on oma asemansa sosiaalityössä. Toimintaympäristönä sillä on koti, laitos, alue, piiri, kunta ja sillä on tietty asema organisaatiossa ja palvelujärjestelmässä sekä muuttuvassa yhteiskunnassa. Yhteistä näille kolmelle jäsennykselle on gerontologisen sosiaalityön kontekstuaalisuus, prosessinomainisuus ja erityisesti sen vanhusasiakassuuntautuneisuus.

Gerontologisen sosiaalityön menetelmiä ovat yksilökohtainen palveluohjaus l. casemanagement, jolla määritellään yksilölliset palveluntarpeet ja etsitään tarpeisiin soveltuvia tuki- ja palvelumuotoja. Palveluohjauksella sosiaalityötä jäsennetään, koordinoidaan ja ideoidaan yhdessä asiakkaan kanssa. Palveluohjausta voidaan pitää joustavana tapana vastata asiakkaan tarpeisiin, mutta toisaalta se on rajallinen poliittisesti ja hallinnollisesti, koska sen tulisi ulottua koko yhteiskunnan palveluihin koskien myös yksityissektorin ja yhdistysten tuottamat palvelut. Palveluohjaus sopii vanhuksille tuotettuihin sosiaalipalveluihin ja hyvin myös veteraanityöhön.

Toiminnallisten ryhmien käyttäminen sosiaalityön tukena perustuu yksilön toimintakyvyn tukemiseen ja voimaannuttamiseen. Voimaannuttamisella veteraanityössä tarkoitetaan asiakkaan kaikkien käytettävissä olevien voimavarojen maksimointia ja hyödyntämistä joka-

päiväiselle elämälle. Ryhmät voivat olla harrastuspohjaisia, terapeutisia tai kasvatuksellisia. Muistelutyössä virkistetään osallistujia muistelemaan elämänsä kiinnostavia aiheita. Veteraanikyselyssä tällaisia asioita olivat sota-ajan ja muut elämäntilanteeseen vaikuttaneet seikat. Muistelua voidaan pitää myös tilan antamisena asiakkaalle, jolloin häneen voidaan tutustua paremmin ja pitemmältä ajalta. Elämäkertaa voidaan käyttää sosiaalityön menetelmänä, jonka avulla tutustutaan läheisesti asiakkaan elämänhistoriaan ja nykytilaan vaikuttaneisiin tapahtumiin. Henkilökohtaisen elämän jäsentämiseksi piirretään elämäkerrallinen aikajana tai elämäankaari. Näiden avulla tuodaan esille asiakkaalle merkittävät tapahtumat ja käännekohdat elämässä.

Läheisneuvonpitoa on alettu kokeilemaan Suomessa 1990-luvun lopulla lastensuojelussa. Taustalla oli kritiikki huostaanotossa tapahtuneisiin menettelytapoihin, jotka oli koettu byrokraattisiksi, kasvottomiksi ja toimenpidekeskeisiksi. Viranomaisten vallankäyttö kyseenalaistettiin. Läheisneuvonpito on vaihtoehtoinen tapa ratkaista monimutkaisia sosiaalisia asiakastilanteita. Menetelmää on käytetty esim. Pohjois-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskuksen hankkeissa - Ikäihmisten pärjääminen haja-asutusalueilla.

Huolikartta on sosiaalityön verkostosuuntautuneisiin menetelmiin liittyvä työväline. Menetelmässä otetaan aina huomioon asiakkaan sosiaalinen verkosto. Huolikartassa on sosiaalityöntekijän määrittelemät ja kokemat huolen tasot. Työntekijän kokemukset ovat kuitenkin aina subjektiivisia. Ns. harmaa vyöhyke on tärkein l. huoli joistakin asioista on otettava puheeksi asianosaisten kesken avoimessa vuoropuhelussa. Kuvastinmenetelmän kohteena ovat asiakastyön sisällölliset kysymykset ja työn tekemisen välineet ja prosessit, kuten dokumentoinnin ja arvioinnin tueksi kehitetyt lomakkeet, vertaisarviointikokoukset ja vaikutavuuden seuranta. Ehkäisevällä kotikäynnillä tarkoitetaan kotona asuvan ikäihmisten luokse tehtyä kotikäyntiä, jonka ovat suorittaneet sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijä. Käynnin tarkoituksena on selvittää vanhuksen elämäntilannetta, elinympäristöä sekä pärjäämistä arjessa. Asiakkaalle kerrotaan kotikäynnin yhteydessä palveluista ja henkilöistä, joihin voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Näiden kotikäyntien myötä kertyy sosiaalitoimeen tietoa vanhuksesta ja heidän akuuteista ja tulevista palveluntarpeistaan. Tavoitteena on myös ennakoida tulevaa ja pyrkiä puuttumaan asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Gero-hankkeessa toimii menetelmien kehittämisryhmä, jonka työn tuloksena syntyi omaan työhön sovellettava asiakasneuvonpito. Neuvonpidosta laaditaan muistio ja sen jaetaan kaikille

osanottajille. Vanhussosiaalityöntekijöiden mielestä kynnys uusien menetelmien käyttöönottoon on korkea ja lupa niiden käyttöön ottoon on tultava ylemmältä taholta. Gerontologinen sosiaalityö tarvitsee uusia menetelmiä hukkaamatta sosiaali-työlle tavanomaista kokemuksellista otetta. Kokemuksella tarkoitetaan koulutuksellista ja vakiintuneisiin työtapoihin perustuvaa työtettä. Sosiaalityöntekijälle kertyy työvuosien mukana hiljaista tietoa vanhuksista, heidän elinolosuhteistaan ja työskentelyn tuloksista yleensä esim. pienellä paikkakunnalla.

Vanhusten ikääntyessä turvattomuutta aiheuttavat ensinnäkin maailmanlaajuiset ekologiset ja maailmantilanteeseen vaikuttavat tekijät. Toiseksi ikääntyessä arvot aiheuttavat turvattomuutta. Tätä ilmentää välinpitämättömyys toisia ihmisiä kohtaan, josta ollaan peloissaan ja aiheestakin. Poikkeava käyttäytymine tuo turvattomuutta, kuten rikollisuus lisää turvattomuutta iän myötä. Koskemattomuus on kullannarvoinen asia ja siitä halutaan pitää kiinni. Pakolaisuus ja ulkomaalaisten tulo Suomeen herättävät ristiriitaisia tunteita vanhuksissakin. Turvattomuutta aiheuttaa myös uhka, että jäisi vaille perustarpeiden tyydyttämistä. Toimeentulo ja selviytyminen elämässä yleensä ovat tärkeitä asioita ja vanhuksset pitävät kunnia-asiana selviytyä vaikeistakin ajoista ja asioista, kuten esim. sota-aika. . Autonomia ja ihmissuhteet vanhuudessa ovat tärkeitä asioita. Laitoshoitoon joutuminen ja itsemääräämisoikeuden menettäminen pelottavat vanhuksia. Vanhuksset haluavat pitää päätösvallan itsellään kaikkia omia asioita koskien.

Kullekin elämänvaiheelle on olemassa tyypillistä turvattomuutta. vanhuksilla on vähän sosiaalisia tukijärjestelmiä. Sosiaalityön kannattaa huolehtia vanhusten hyvinvoinnin perusedellytyksistä, jotta fyysinen turvallisuus tulee taattua. Haasteita ovat mm. taloudellisen turvallisuuden saavuttaminen eläkkeiden muodossa, yksinäisyyteen ja ihmissuhdeturvattomuuteen vastaaminen ja kaltoin kohtelemisen kitkeminen. Omaishoitajajärjestelmä vaatii remontointia ja maksajan löytämistä valtion taholta; kunnat eivät enää kykene vastaamaan tähän huutoon. Loppuelämä vanhuksilla pitäisi saada mielekkääksi. Sosiaalityölle vanhusten parissa antavat haasteita kotona asuminen ja sen tukeminen. Vanhusten avopalvelut kapenevat ja vähenevät ja sosiaalityön osuus niissä vähenee. Enemmänkin ollaan kiinnostuneita laitoshuollon asiakkaista ja palveluasuminenkin mielletään aina laitoksessa tapahtuvaksi, vaikka esim. vammaisten kohdalla palveluasumispaikaksi määritellään usein hänen kotinsa. Ennaltaehkäisevä työ on erittäin tärkeää juuri vanhusten kohdalla, koska se mahdollistaa

vanhuksen selviytymisen kotioloissa hyvin pitkälle. Välttämättä ei tarvita kuin lyhyt laitosjakso elämän loppuvaiheessa ja vanhus saa arvokkaasti toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan kotosalla. Kotihoito on kiireistä ja usein jääkin selvittämättä vanhuksen tarpeet henkiseen ja sosiaalisen hyvinvointiin liittyviä asioita. Ennaltaehkäisevillä kotikäynneillä näitä asioita on hyvä pohdiskella yhdessä. Samalla voidaan kartoittaa omaisten ja muiden auttajatahojen osuus vanhuksen elämässä. Kaiken kaikkiaan sosiaalityö vanhustyössä näkyy edelleen asiantuntijuutena tietyissä erityiskysymyksissä, mutta ei välttämättä automaattisesti esim. moniammatillisen työryhmän jäsenyydessä. Varmaan sosiaalityöntekijöilläkin olisi kohennettavaa omassa työssään, jotta vanhukset ja omaiset saisivat ainakin äänensä kuuluville. Rikosajatuksia vanhusten laitoshuollosta oli hieno lukea. Vaikka vanhus olisi hoidettavana missä tahansa laitoksessa, hän haluaa kuitenkin sanoa oman sanansa hoidosta, ruuasta, asumisestaan, ympäristöstään ja yleensä maailman asioista. Onhan hänellä siihen iän mukanaan tuomaa viisautta ja kokemusta hoitaa vaikeitakin asioita jopa sota-aikana, jota vaikeampaa aikaa tuskin Suomen kohdalle on sen jälkeen tullut. Tällä hetkellä rahaa on maailma täynnä, mutta siitä huolimatta emme ole saaneet vanhusten hoitoa järjestettyä asianmukaisesti eikä esim. omaishoidontuen kriteerit ole samanlaisia eri puolella Suomea vaikka lain pitäisi olla kaikille sama.

Kulttuuriset ja ideologiset muutokset, jotka arvioinneissa on usein kytketty uuteen keskiluokkaan, voimistunevat tulevaisuudessa. Yksilöllistyminen ja henkilökohtaisen autonomian ja valinnanvapauden korostaminen, elämäntyylien ja -tapojen moninaistuminen ja nopea vaihtuvuus, uudet perhemallit sekä perinteiset perhe- ja sukusiteet korvaavat sosiaalisten suhteiden verkostot leimannevat entistä enemmän myös suomalaista kulttuurista maisemaa. Tämä lisänee entistä enemmän paineita julkisille byrokratioille vaihtoehtoisiin ratkaisuihin niin sosiaali- ja terveystaloudessa kuin toimeentuloa turvaavassa vakuutuksessa. (Tuori, 2004)

Kirjassa Ihminen sodassa läpileikkaavana teemana on uhri ja uhrautuminen. Kirjoittajat haluavat ymmärtää uhriutumisen synnyn, kohtaamisen sodan todellisuuden kanssa ja uhrautumisen sodanjälkeistä kuvastoa. Kirjoituksissa korostuvat sodan arki ja raadollisuus. Ihmisen kokemusmaailmaan vaikuttavat eniten omat kokemukset sodasta ja sen arkitodellisuus; ei ylevät sankaritarinat. Kirjan tavoitteena onkin avartaa sotahistoriallista näkemystä verrattuna perinteisiin sotatutkimuksiin. Parhaiten toteutettu sotahistoria osoittaa todeksi aforismin, jonka mukaan historioitsijat ovat parempia kuin heidän teoriansa. Toisin sanoen hyvä

sotahistoria, missä tahansa asussaan, ei tyydy yksinkertaisesti soveltamaan jotain ennakkoon asetettua teoreettista lähtökohtaa poimien arkistosta muutamia maukkaita näytepaloja, vaan se perustuu tukevasti ja vaivaa nähden tehtyyn tutkimukseen ja erilaisten hypoteesien tarkasteluun. Uusi sotahistoria tarkoittaa yksinkertaisesti niitä sotahistorian muotoja, jotka sulkevat laajemmin piiriinsä historia-alan uusia oivalluksia. Psykohistorialla ymmärretään laajassa merkityksessä käyttäytymistieteellisten teorioiden soveltamista historiallisten ilmiöiden hahmottamiseen. Koska käyttäytymistieteelliset lait ovat yleisiä, ne eivät riitä kokonaisuutena tykiseksi historialliselle tapahtumalle.

Juha Siltala esittelee omia näkemyksiään varhaislapsuuden äitisuhdetta painottaen sotaisan väkivallan ymmärtämiseksi. Sotaisaa käyttäytymistä ja irrationaalista itsetuhoisuutta on psykohistoriassa totuttu selittämään toimintaa edeltävällä traumalla, jonka usein nähdään kumpuavan varhaisista lapsuuskokemuksista. Trauman itsetuhoisen toistaminen voi selittyä yrityksenä välttää prosessimuistiin piirtyneen tuskatilan armoille joutumista hallitsemalla ainakin sitä, milloin tuska iskee: itseä tai toisia uhraamalla traumaa uudestaan näyttämölle paneva henkilö pääsee teon kohteesta tekijäksi. Trauma tahdotaan ratkaista, mutta sitä ei uskalleta tai edes voida suoraan kohdata, mikä ajaa käsittelemään mielen sisältöjä mielen ulkopuolella, vaikkapa uhraamaan ihmisiä tiettyjen olotilojen edustajina. Teoriapohjaltaan väljäksi ymmärretty sotahistoria voi auttaa entistä paremmin ymmärtämään ainakin seuraavia, toisiinsa limittyviä sota-aiheita:

- Sodan ei-taloudelliset motiivit (yhteiskunnallinen koheesio, mielen tasapainottaminen, suojaaminen sisäisiltä ja ulkoisilta paineilta)
- Yksilön ja ryhmän fuusio: sota yksilön ja ryhmän uudestisyntymäkokemuksena ja yhteiskuntaruumiin puhdistuksena (suurryhmädynamiikka)
- Estojen riisuminen, egon kontrollin heikkeneminen ja yleinen raaistuminen (valmius väkivaltaan) Yksilön ja ryhmän arkiset selviytymiskeinot (sotilaspsykologia, pienryhmäpsykologia).

Sotahistorian tarkoituksena ei ole mitätöidä perinteistä sotapoliittisen historian tai poliittisen historian tutkimusta. Tavoitteena on murtautua ulos siitä ahtaasta marginaalista, johon sotahistoria on sulkenut itsensä niin muun historia-alan kuin laajemman tiedeyhteisönkin piiristä. Näin sotahistoria avartuu empirian tasolla inhimilliselle kokemukselle kaikkine ulottu-

vuuksineen ja teorian tasolla sille ajankohtaiselle keskustelulle, jota eri ihmistieteiden välillä käydään.

Anders Ahlbäck kuvaa luvussaan ”Mitä miehen on´ kestettävä, alkaen sivulta 1 valossa. Suomalaisten nuorten miesten oli pakko osallistua sotilaskoulutukseen v. 1939, ja melkein kaikki siihen osallistuivatkin, vaikka tiesivät, että reissulta voidaan tulla takaisin haavoittuneena ja sodan läpikäyneenä tai peräti vainajana takaisin. Aikaisemmin katsottiin asepalveluksen ja sotimisen sopivan paremmin miehille kuin naisille, mutta nykyisin tuota teoriaa ei enää välttämättä allekirjoita. Miehiltä löytyy jonkin verran parempia ominaisuuksia sodan käyntiin kuin naisilta, mutta kaikki miehet eivät ole välttämättä esim. fyysisesti enää parempikuntoisia kuin naiset. Vuonna 1939 jokainen mies ja nainen tiesi, että heidän velvollisuutensa oli osallistua palvelukseen joko kotirintamalla tai sotatantereella. Tieto miehuudesta ja naiseudesta oli tärkeä ja sitä arvostettiin. Asevelvolliset olivat hyvä valistuskohde erilaisille asioille, kuten oppitunneille isänmaallisesta historiasta ja siveysopista. Tavoitteena oli ylittää luokkaristiriidat ja unohtaa vuoden 1918 taistelujen traumaattiset muistot sekä valaa miespuolinen nuoriso eheän kansallisen identiteetin muottiin.

Kari Salonen on tehnyt v. 2002 liseniaattitutkimuksen turkulaisesta vanhussosiaalityöstä. Syksyllä 2003 järjestettiin Tampereella Koukkuniemen vanhainkodin sosiaalityöntekijöiden toimesta seminaari, jonka aiheena oli ”Valokeilassa gerontologinen sosiaalityö.

Vuonna 2004 käynnistyi gerontologisen sosiaalityön kehittämishanke Kaakkois-Suomessa ja vuonna 2005 vastaavatyypiset hankkeet sekä pääkaupunkiseudulla että Tampereella. Pääkaupunkiseudun hankkeen puitteissa julkaistiin vuonna 2006 kirja gerontologisesta sosiaalityöstä (Seppänen 2007). Hanna-Liisa Liikasen mukaan monet sosiaalityön jo olemassa olevista työmenetelmistä soveltuvat myös vanhojen ihmisten kanssa tehtävään työhön, mutta myös uusia työtapoja tarvitaan.

Vanhuuteen liittyviä teorioita on erilaisia. Jotkin korostavat vanhuudessa selviytymistä (coping) ja voimavarakeskeisyyttä, jotkin luopumista ja irtautumista, jotkin taas riippuvuutta ja jotkin elämän päättymistä (Ylinen 1991). Vanhuus on varmaan kaikkea tätä, eri näkökulmista katsottuna (Koskinen 1988).

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TEHTÄVÄN ASETTELU

MISTÄ SEIKOISTA REISJÄRVEN VETERAANIEKSI HYVINVOINTI KOOSTUU?

Tutkimukseni pääkysymyksenä pidän sitä, millaisista tekijöistä muodostuu Reisjärvien veteraanien hyvinvointi. Tutkimuksen lähestymistapana on kohdata veteraani hänen omassa asuinympäristössään joko kotona tai muussa nykyisessä asuin- tai hoitopaikassa.

Ennaltaehkäisevän kotikäynnin suorittivat veteraaneille tutut ihmiset: sosiaalityöntekijä / veteraaniasiamies ja kotisairaanhoidaja, joka on palvellut Reisjärven kuntaa miltei 30 vuotta eri tehtävissä: terveyskeskuksessa, vanhainkodissa ja kotisairaanhoidossa.

Aion selvittää eri muuttujien avulla, mistä seikoista hyvinvointi koostuu ja mitä olisi tehtävissä huonosti oleville asioille. Tutkimuksen tuloksia aion käyttää hyödyksi omassa sosiaalityöntekijän työssäni Reisjärven kunnassa ja tuoda sitä tietoa ensinnäkin sosiaali- ja terveys-toimen muille vastualueille sekä koko kunnan muille hallinnonaloille käytettäväksi kaikenikäisten ihmisten hyvinvoinnin parantamiseen Reisjärvellä.

Veteraaneja oli kotikäyntejä aloitettaessa 49, joista yksi veteraani ei halunnut osallistua kotikäyntiin. Aihe on rajattu ja mielestäni sopivan kokoinen ja tutkimuksen mukanaan tuomalla tiedolla on suuri merkitys veteraanien elämään, heidän keski-ikänsä on nyt 86 vuotta ja todella virkeitä vanhuksia on tuossa joukossa. Olemassa oleva aineisto oli hyvä kokonaisuus tietyn ikäryhmän edustajista ja keskeinen yhteinen nimittäjä oli heille tietysti sota-aika rintamalla.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää ne hyvinvoinnin osatekijät, mistä veteraanit saavat pontta elämäänsä ja minkä avulla he tulevat toimeen päivittäisessä elämässään. Tehtävänä on myös selvittää, mitä palveluja he käyttävät ja mitä palveluja he tarvitsisivat paremmalle selviytymiselle. Tulokset otetaan välittömästi käytäntöön Reisjärvellä 1. mikäli tutkimuksen mukaan esim. ennaltaehkäisevät kotikäynnit ovat vanhuksille hyödyksi ja he saavat lisää

elinvoimaa uusien palvelujen kautta: niitä tullaan järjestämään kaikille vanhuksille sovitun aikataulun mukaisesti.

Tutkimuksen konkreettisena tavoitteena on selvittää veteraanien avun tarve ja palveluiden saatavuus ja auttaa heitä arkielämässään pärjäämään hyvin. Tutkimuksen teoreettisena tavoitteena on luoda laajempaa teoreettista tietoa vanhusten kotona selviytymisestä ja saada tutkimustietoa Keskipohjamaan ja Suomen kaikkien veteraanien hyödyksi.

4 TUTKIMUSMETODIT

4.1 Millaisia metodeja elinolotutkimuksissa on käytetty

Tutkimuksessa olen käyttänyt laadullisen tutkimuksen menetelmää. Periaatteessa aineistoni ei ole tätä tutkimusta varten kerättyä vaan jokapäiväisessä sosiaalityöntekijän työssäni koostettua aineistoa kun teimme ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä nimenomaan veteraaneille.

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on moninaisen todellisen elämän kuvaaminen. Kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tavoitteena on ymmärtää ja tulkita jonkin valitun ilmiön esiintymisen syitä ja merkityksiä.

Lähteinä on käytetty P. Alasuutarin (1993) ja J. Eskolan (2003) opasta laadullisista tutkimusmenetelmistä. Kohdejoukko valitaan harkinnanvaraisesti ja tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Tutkija luottaa enemmän omiin havainnoiteihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon. Apuna voidaan käyttää nauhureita, lomakkeita ja testejä.

Suositaan menetelmiä, joissa tutkittavan näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. Tällaisia ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelu ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti. Ei siis haeta yleistettävyyttä koko populaatioon, vaan käsitteellistä ja teoreettista pitävyyttä.

Alasuutarin (1993) mukaan tärkeintä tutkimuksessa on luova, johdonmukainen päättely ja perusteleminen. Jako määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen ei Alasuutarin mielestä ole kovin mielekäs. Menetelmäopissa painotus on siirtynyt yhä enemmän aineiston keruuseen liittyvistä menetelmistä ja ongelmista niiden erittelyyn ja tulkintaan. Alasuutari kosortaa, että hän tekee eron laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välillä vain havainnollistaakseen laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä. Laadullista ja määrällistä erittelyä voidaan hänestä pitää tietyssä mielessä jatkumona. Alasuutarin mielestä laadullisten aineistojen erittelyssä on

aina kyse merkityksen käsitteestä ja merkityksellisen toiminnan tutkimuksesta. Tämä seikka kytkee laadullisen tutkimuksen kulttuurintutkimuksen koulukuntaan tai suuntaukseen.

Tutkimussuunnitelma muotoutuu yleensä tutkimuksen edetessä. Tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Kvalitatiivinen tutkimus on nimitys joukolle moninaisia tutkimustapoja, esim. toimintatutkimus, delphi-tutkimus ja osallistuva tutkimus.

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelututkimus, havainnointitutkimukset, tapaustutkimukset ja elämäkertatutkimukset.

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa käytetään yleensä menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdettaan (Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, toim. Aaltola, Valli 2001).

Tarkoituksena on tavoittaa tutkittavien näkökulma asiaan kuten tutkittaessa veteraanien elinolosuhteita Reisjärvellä. Tutkimus perustuu haastatteluihin perustuvaan materiaaliin, jossa veteraaneilta itseltä kysyttiin heidän näkemyksiään omiin elinolosuhteisiin ja miten niitä tulisi kohentaa.

Aineiston keruun muotona käytettiin haastattelua ja havainnointia ja kaikkea sitä tietoa, mitä tuli esille veteraaneille tehdyillä ennaltaehkäisevillä kotikäynneillä. Aineiston analysointi tutkimuksessani on aineistolähtöistä ja eteenkin kun aineisto oli jo valmiina tehtyjen kotikäyntien jälkeen. Aineistosta käsin on eritelty ne teemat ja muuttujat, jotka ovat käsiteltävän asian kannalta merkityksellisiä. Teemat ja muuttujat olen valinnut sosiaalityön ammatillisuuden kautta tulleesta tiedosta ja siitä vuosien työkokemuksesta, mitä sosiaalityöntekijänä olen nähnyt esim. vanhusten kohdalla vaikuttavan heidän selviytymiseensä jokapäiväisestä elämästä joko omassa kotona tai laitoksessa.

Laadullinen tutkimus on luonteelta prosessorientoitunutta. Aineiston keruun välinenä toimii tutkija itse joko yksin tai työparin kanssa kuten tässä tutkimuksessa. Näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät joustavasti tutkimuksen edetessä. Tutkijan on tällaisessa tilanteessa tiedostettava oma tietoisuuden kehittyminen ja hänellä on oltava jatkuva valmius myös tutkimuksellisiin uudelleen linjauksiin.

Laadullinen tutkimus on sarja jatkuvia päätöksentekoa ja ongelman ratkaisuja. Tutkimusongelma ei välttämättä ole täsmällisesti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan tutkimusongelma täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Syntyy erilaisia johtoajatuksia, johtolankoja tai työhypoteesejä, joiden varassa tutkimukseen liittyviä ratkaisuja tehdään.

Laadullisessa tutkimuksessa tarkastelu kohdentuu näkemyksen kehittyessä uusiin mielenkiinnon kohteisiin. Keskeistä onkin löytää tutkimuksen kuluessa ne johtavat ideat, joihin nojaten tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään. Hyvä on tiedostaa, ettei avoimuus tutkimustehtävien kehittämisessä merkitse suunniteltujen ja etukäteen pohdittujen johtoajatusten puutetta. Tärkeää on rajaaminen eri tutkimusasetelmien välillä. Laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan todellisuus välittyy tulkinnallisten prismojen tai tarkasteluperspektiivien välittämällä.

Eurooppalainen elinolotutkimus European Community Household Panel (ECHP) on vuosilta 1996–1999. ECHP tarjoaa pitkittäisasetelmaan perustuvana tutkimuksena mahdollisuuden seurata samojen henkilöiden ja kotitalouksien oloja useamman vuoden ajalta. Tutkimuksessa on selvitetty sekä lyhytkestoisen että pitkäkestoisen köyhyyden ja deprivoitumisen esiintymistä eri väestöryhmissä. Köyhyyttä ja deprivoitumista on mitattu sekä objektiivisilla että subjektiivisillä mittareilla. Tuloksia on voitu verrata myös vastaaviin tuloksiin eräissä muissa EU-maissa.

Deprivaatiota mitattiin seuraavilla dimensioilla: perusasioiden hoito, kestokulutushyödykkeiden omistaminen, asunnon varustetaso, asumisessa ja asuinympäristössä koetut haitat ja asumiskustannusten rasittavuus.

Tulosten mukaan suomalainen sosiaalipolitiikka 1990-luvun leikkauksista huolimatta toimii edelleen varsin tehokkaasti mitä tulee köyhyyden ehkäisemiseen. Vaikeutena on, että minimiturvalla elävät ryhmät ovat ongelmissa. Heistä uhkaa tulla yhteiskunnassa pysyvästi syrjäytyneiden luokka.

KVANTITATIIVINEN TUTKIMUS 1. määrällinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jossa käytetään täsmällisiä ja laskennallisia, ihmistieteissä usein tilastollisia menetelmiä. Termiä käytetään yleensä ihmistieteiden kuten yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden yhteydessä, mutta se voi tarkoittaa myös luonnontieteellistä tutkimusta. Sosiologisissa tutkimuksissa

tutkimuksen kohteina ovat ihmisten muodostamat yhteisöt sekä ihmisyyhteisöjen toiminnasta seuraavat ilmiöt.

Määrällisessä tutkimuksessa tutkija pyrkii keräämään itselleen empiiristä havainnointiaineistoa. Havainnointiaineistoa tarkastelemalla tutkija pyrkii tekemään yleistyksiä keräämästään havainnointiaineistosta. Määrällisen tutkimuksen havainnointiaineiston keruumenetelmiä voivat olla esimerkiksi haastattelu tai kirjekysely. Määrällinen tutkimusmenetelmä sopii suuria ikäryhmiä kartoittaviin tutkimuksiin. Sen avulla ei saada yksittäistapauksista kattavaa tietoa. Määrällisessä tutkimuksessa käytetään usein tilastollisia malleja.

KVANTITATIIVINEN TUTKIMUS VAI KVALITATIIVINEN TUTKIMUS?

Tutkimusongelmasta riippuu paljon, kumpaa menetelmää tulisi käyttää. Bullock, Little ja Millham (1992) viittaavat kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten lähestymistapojen erilaiseen käyttöön yhteiskuntapoliittisessa tutkimuksessa (policy research).

Kvantitatiivinen tutkimus sopii heidän mielestään esimerkiksi maan eri osien erojen selvittämiseen ja epidemiologiseen tutkimukseen, toisin sanoen tutkimukseen tiettyjen seikkojen esiintymistiheydestä kun taas kvalitatiivinen tutkimus soveltuu silloin, kun halutaan selvittää käyttäytymisen merkitys ja sen konteksti. Kvalitatiivinen tutkimus tuo esille tutkittavien havainnot tilanteista ja antaa mahdollisuuden heidän menneisyytensä ja kehitykseensä liittyvien tekijöiden huomioimiseen.

Brannen (1992) mainitsee esimerkkinä lähestymistapojen yhdistymisestä sosiaalisesti syrjäytyneiden ryhmien tutkimisen. Kvalitatiivinen ote tuo kuuluviin heidän näkemyksensä (giving voice), kun taas kvantitatiivinen ote tuo esille heihin kohdistuvan vääryyden laajuuden ja heidän syrjäytymisensä asteen.

Layderin (1993) mukaan sosiaaliseen toimintaan kohdistuvan tutkimuksen täytyy perustua merkitysten analyysiin. Mitä lähemmäksi yksilöä ja vuorovaikutusta (situated activity) tullaan, sitä suurempi syy hänen mielestään on käyttää kvalitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä voidaan myös yhdistää sujuvasti riippuen tutkimuksen tarkoituksesta.

4.2 Oman tutkimuksen tutkimusmetodin analyysi ja perustelu

Tutkimuksessani olen käyttänyt kvalitatiivista tutkimusotetta. Tutkimusaineistoni oli valmis, olemassa oleva materiaali, joka sisälsi tietoja ja havaintoja yhdessä työparini kotisairaanhoidajan kanssa tekemistä ennaltaehkäisevistä kotikäynneistä Reisjärven veteraanien kotiin tai laitokseen.

Teemahaastattelu sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Haastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin. Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiirin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vaapalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa.

Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Tutkijalla on haastattelussa mukanaan mahdollisimman lyhyet muistiinpanot käsiteltävistä teemoista, jotta hän voisi keskittyä keskusteluun, ei papereiden tavaamiseen. Teemoista ja niiden alateemoista pyritään keskustelemaan varsin vapaasti. Teemahaastattelu on sopiva haastattelumuoto esimerkiksi silloin, kun halutaan tietoa vähemmän tunnetuista ilmiöistä ja asioista.

Teemahaastattelun suosio perustuu esimerkiksi siihen, että vastaamisen vapaus antaa oikeuden haastateltavien puheelle. Lisäksi teemoihin kohdistunutta haastattelua on suhteellisen helppoa ryhtyä analysoimaan teemoittain. On kuitenkin hyvä itää mielessä, että tutkija enakkoon asettamat teemat eivät välttämättä ole samat kuin teemat, jotka aineistoa analysoimalla osoittautuvat olennaisesti aineiston sisältöä ja tutkimusaihetta jäsentäviksi. (Hirsjärvi ja Hurme 2000)

Veteraanit haastateltiin heidän kotonaan / nykyisessä asuinpaikassaan. Tutkimuksesta oli tiedotettu Reisjärvi-lehdessä sekä veteraaneille järjestettävissä tilaisuuksissa kuten veteraa-

nikerhoissa sekä antamalla ”sanan kiertää” veteraanilta toiselle ja asiakaskäynneillä sosiaalityöntekijän vastaanotolla kunnantoimistolla sijaitsevassa työhuoneessa.

Kotikäyntejä tehtiin yleensä perjantaisin, jolloin käytimme koko päivän kyseiseen aiheeseen ja varasimme veteraania kohti vähintäänkin tunnin aikaa haastattelullemme. Veteraani sai määrätä ajan käytön, miten pitkään aikaa kotikäyntiin käytettiin.

Viikko ennen kotikäyntiä sosiaalityöntekijä soitti veteraanille ja kertoi, että olisimme tulossa seuraavana perjantaina, tietynä kellonaikana ja sopsisiko tämä kyseiselle henkilölle. Yleensä sopi ja pidimme aikataulusta kiinni, ettei meitä tarvinnut odotella. Keskustelun aiheita olisi kotikäynneillä löytynyt vaikka kuinka paljon, mutta ohjailimme tietoisesti keskustelua, että saisimme kaikilta suunnilleen samaa tietoa ja kaikki ottaisivat kantaa samoihin asioihin.

Muistiinpanot sosiaalityöntekijä teki pienoiseen konttorikirjaan ja kunkin veteraanin osalle löytyi merkintöjä 1-2 sivua. Aloitimme arkisista ja perustoimeentuloon liittyvistä asioista. Sosiaali- ja terveystalvuuista keskustelimme ja välillä kysyttiin, oliko kaikki elämässä hyvin! Hyvin rehellisesti vanhukset kertoivat elämänsä hyvistä ja myös vaikeimmista ja huonollakin tolalla olevista asioista. Terveystilat ja sairaudet kävimme läpi ja samoin niiden hoidot ja lääkitykset.

Elämäntarinaa kyselimme veteraaneilta ja he kertoivat elämästään ja asumisestaan lapsuudesta näihin päiviin saakka. Selkeänä tuntui elämänkaari olevan vanhuksilla tiedossa ja asiat oli saatu järjestykseen niin omassa kuin perheidenkin elämässä. Sitä pidettiin tärkeänä.

Oman perheen asiat ja lasten asiat olivat poikkeuksetta etusijalla. Omia lapsia arvostettiin ja heitä muisteltiin lämmöllä. Jos omia lapsia ei ollut, kerrottiin mm. sisarusten lapsista tai niistä henkilöistä, joiden luona oli asuttu tai työkavereista; yleensä niistä, joitten kanssa oli oltu tekemisissä päivittäin tai viikoittain. Hoitohenkilökuntaa pidettiin tärkeänä ja turvallisena. Heille uskouduttiin ja heitä pidettiin melkein sukulaisena.

Työnjakona oli, että kotisairaanhoidtaja otti keskustelun loppupuolella esille mietteet ja tunteukset sota-ajoista. Niistä kerrottiin yleensä mielellään. Joskus esille tuli haikeutta ja ikävää vanhoja kavereita kohtaan. Armeija-aika kuvattiin tarkasti, samoin kuin kokemukset

rintamalla tai muissa sodanaikaisissa tehtävissä. Sota-ajan saavutukset koettiin menestyksen pohjana tuleville vuosikymmenille.

Mielestäni kvalitatiivinen lähestymistapa on ainut mahdollinen veteraanien asioiden ollessa kyseessä. Kotikäynneiltä saatu tieto heidän elämäntilanteeseen vaikuttavista tekijöistä koostuu monesta eri seikasta ja tiedot saimme sekä sieltä kotoa, että myöskin kotikäyntien jälkeen käymästämme keskustelusta työparini kanssa. Tässä tilanteessa käytimme sitä sosiaalityön ammattitaitoa, mikä kymmenien vuosien aikana on tullut meille molemmille sosiaali- ja terveystoimen työsaralla tehdystä työstä. Pohdiskelimme, miten voisimme parhaiten auttaa näitä Reisjärven veteraaneja, jotka vielä ovat keskuudessamme.

Kysely onnistui erinomaisesti ja saimme välitöntä palautetta heti kotikäynneillä veteraaneilta, että olimme toivottuja vieraita ja meidät toivotettiin tervetulleiksi toisenkin kerran poikkeuksetta. Kotikäyntien ja kyselyn toteuttaminen muun sosiaalityön ohessa oli keskittymistä vaativaa ja haasteellista, mutta erittäin antoisaa. Jatkuvuutta kotikäynneille toivottiin kautta linjan.

Ehkä perjantai ei ollut kotikäynneille paras mahdollinen viikonpäivä, koska mennyt työviikko painoi henkistä jaksamista. Enemmän aikaa kyselyn järjestämiselle ja paneutumiselle veteraanien asioihin olisin toivonut, mutta se ei ollut silloisessa työtilanteessa mahdollista. Hyvää oli kuitenkin, että kävimme samana päivänä veteraanien luona, niin saatoimme keskittyä paremmin esillä olevaan vanhusten asiaan.

5 AINEISTON KUVAUS

Aineiston kuvauksena esittelen yleistietoja Reisjärvestä, veteraanien asumisesta, perhesuh-teista ja iästä. Samoin selvittelen veteraanikuntoutuksiin osallistumista sekä elämän tyyty-väisyyden eri osatekijöitä.

5.1 Yleistä Reisjärveltä

Reisjärvi on 3065 asukkaan kunta Oulun läänin eteläosassa ja kuuluu Nivala-Haapajärven seutukuntaan. Asukasmäärässä on tapahtunut laskua esim. vuoden 1995 3261 asukkaasta 31.12.2006 tilanteen 3065 asukkaaseen. Pinta-ala on 508,56 km², josta maata 482,04 km² ja vettä 25,52 km². Työllistä työvoimaa oli 31.12.2006 1120 henkilöä ja elinkeinoaloista suurin oli kauppa, liikenne ja palvelut, joiden palveluksessa oli 45,2 % työvoimasta. Työt-ömyysprosentti Reisjärvellä on Oulun läänin alhaisin, 4,3 % 31.12.2007.

Valtuustossa ylintä päätösvaltaa käyttävänä oli Kansallisesta kokoomuksesta neljä (4) val-tuutettua, Suomen sosiaalidemokraattisesta puolueesta yksi (1) valtuutettu, Suomen keskus-tasta 15 valtuutettua ja Vasemmistoliitosta yks (1) valtuutettu.

Reisjärven kunta osallistuu eri muodoissa Paras-hankkeen mukana tuomiin selvityksiin, mm. v. 2006 kuntaliitosselvitykseen Haapajärven ja Pyhäjärven kanssa. Kuntaliitos ei toteutunut. Kunta jatkaa selvitystyötä puitelain mukaisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisesta kolmen kunnan yhteistyönä vuoden 2010 alusta lukien.

Reisjärven kunta sijaitsee Oulun läänin etelälaidalla niin, että läntisenä rajanaapurina on Lestijärvi ja eteläisenä rajanaapurina Kinnula ja Pihtipudas. Muina rajanaapureina ovat poh-joispuolella Sievi ja itäpuolella Haapajärvi.

Muista Keski-Pohjanmaan kunnista poiketen Reisjärvellä on lukuisia kauniita järviä ja maasto on kumpuilevaa ja mäkistä. Reisjärvi sijaitsee maantieteellisesti Keski-Pohjanmaan tasaisen jokilaakson ja Keski-Suomen järviolueen vaihettumisvyöhyk-keellä.

5.2 Aineisto ja sen kokoaminen

Gradussa käytettävä aineisto ei ole varsinaisesti gradua varten kerättyä, vaan Reisjärven kirkolle veteraaneille tehtiin ennaltaehkäisevät kotikäynnit sosiaalityöntekijän/veteraanasiamiehen ja kotisairaanhoidajan toimesta ajalla 15.11.2005–30.11.2006.

Kotisairaanhoidaja on toiminut sosiaali- ja terveystoimen eri tehtävissä vuosikymmeniä 1970-luvulta lähtien. Sosiaalityöntekijänä olen työskennellyt kunnassa 8.10.2000 lähtien ja veteraanasiamiehen tehtäviä hoitanut vuodesta 2002. Tehtävät hoidettiin aikaisemmin terveyskeskuksen taholta.

Kotikäynnejä tehtiin kaikkiaan 49 kpl, yksi veteraaneista ei välttämättä halunnut kyselyyn osallistua. Kotikäynnit tehtiin palveluasunnoissa, vanhainkodissa ja kotona asuville veteraaneille.

Veteraanien kanssa keskusteltiin heidän elin- ja asuinolosuhteistaan ja laadittiin palvelusuunnitelma viranhaltijoitten toimesta. Näistä kotikäynneistä kertyneet aineisto on pohjana gradulleni.

Vanhusten ja veteraanien elinolosuhteet Reisjärvellä ovat kiinteä osa sosiaalityötä, jota virkaa hoidan. Käytännössä kotikäynnit toteutettiin veteraanien luo perjantaisin n. kerran kuukaudessa pitkällä aikavälillä, koska meillä oli koko ajan hoidettavanamme omat muut virkatehtävät eikä koko työaikaa voinut käyttää tähän työhön.

Reisjärven kunnassa on yksi sosiaalityöntekijän virka, jonka virkatehtäviin kuuluvat toimeentulotuki, lastensuojelu, lastenvalvojan tehtävät, kuntouttava työtoiminta, terveyskeskuksen sosiaalihoitajan tehtävät sekä veteraanasiamiehen tehtävät ja vammaispalvelu.

Sosiaalityöntekijän viran lisäksi kunnassa on sosiaali- ja terveysjohtajan, päivähoidon ohjaajan ja kehitysvammaohjaajan virat sekä toimistonhoitajan ja toimistovirkailijan toimet sosiaalitoimessa.

49 veteraanilta on kotikäynnillä tiedusteltu seuraavia asioita: nimi, syntymävuosi, perhesuhde, asumismuoto, käyttääkö kotisairaanhoidon tai kotipalvelun palveluita, suhde omaisiin

(kuka lähin omainen tms.), elämän tärkeä henkilö, millaiset ovat sosiaaliset suhteet, kuntoutukset sekä vielä yleisesti keskustelimme sotakokemuksista ja muista elämäntilanteisiin vaikuttaneista seikoista. Muistiinpanoihin esim. viimeisen muuttuja osalta kirjattiin ”loppuyhteenveto” l. jonka veteraani itse hyväksyi ja johon sosiaalityöntekijä ja kotisairaanhoidaja yhtyivät. Kotisairaanhoidaja Vuokko Niskala on palvellut Reisjärven kunnan sosiaali- ja terveystoimessa 1970-luvulta lähtien vanhainkodissa ja terveyskeskuksessa, joten hänellä on erittäin merkittävä tuntemus veteraanien elämästä pitkältä ajalta. Tämä seikka oli ratkaiseva työparia valitessani.

Reisjärven kunnassa sosiaalityöntekijä hoitaa omien virkatehtäviensä ohella veteraanasiamiehen tehtäviä. Olen tullut Reisjärven kunnan sosiaalityöntekijän virkaan 7.10.2000 ja hoitanut veteraanasiamiehen tehtäviä vuoden 2002 alusta lukien. Aikaisemmin tehtävät hoidettiin Reisjärven terveyskeskuksesta terveydenhuoltohenkilökunnan toimesta.

Tehtäväjako on tuntunut järkevältä, koska sosiaalityöntekijä tekee kokonaisvaltaista sosiaalityötä ja hoitaa virassaan kaiken ikäisten ihmisten asioita lapsista vanhuksiin ja tuo asiakas- ja kotikäynneiltä saamaansa tietoa edelleen johtaville viranhaltijoille ja sosiaali- ja terveyslautakunnan kautta kunnanhallituksen ja valtuuston tiedoksi ja päätettäväksi. Tiiviillä yhteistyöllä Reisjärven veteraanit ry:n puheenjohtajan ja sihteerin kanssa on saatu vuosittain kunnan talousarvioon määrärahoja käytettäväksi veteraanityöhön kiitettävästi.

Veteraanit tarvitsevatkin nyt palveluita enenevässä määrin, koska keski-ikä tällä hetkellä on jo 86 vuotta ja vaivoja ja sairauksia alkaa luonnollisesti olla enemmän.

Valtiokonttori kustantaa sota- ja rintamaveteraanien kuntoutusta niille veteraaneille, joilla on vuosien 1939–1945 sotiin osallistumisesta rintamatunnus, rintamapalvelutunnus tai rintamatunnus. Rintamaveteraani voi osallistua laituskuntoutukseen joko puolison kanssa tai yksin ja kuntoutusjakson pituus määräytyy veteraanin toimintakyvyn mukaan.

Kuntoutukset ovat haettavana Reisjärvellä Reisjärvi-lehdessä kerran vuodessa, mutta kuntoutuksiin on mahdollisuus hakea ja päästä mihin tahansa aikaan vuodesta Valtiokonttorin ohjeiden mukaan.

Lisäksi veteraanasiamies tekee kuntoutushakemuksia lotille, pikkulotille, vuonna 1926 syntyneille sotatehtäviin muualla kuin rintamalla osallistuneille sekä eräisiin Suomen sotiin liittyvissä tehtävissä palvelleille henkilöille (esim. karjankuljetustehtävät). Lisäksi haetaan kuntoutusoikeuksien saamista Valtiokonttorilta ennen em. kuntoutushakemusten tekemistä.

Oulun Lääninhallituksen vuoden 2006 tilaston mukaan Reisjärvi käytti veteraanitoimintaa koko läänissä toiseksi eniten Oulun jälkeen l. 23 349 euroa vuodessa omia varojaan veteraanityöhön. Veteraania kohden käytetty rahamäärä oli Reisjärvellä suurin Oulun läänissä l. 516 euroa/veteraani kun se vielä yhdeksässä (9/48) kunnassa oli nolla (0) euroa.

Oulun Lääninhallitus on ohjeistanut kaikkia kuntiaan järjestämään veteraaneille veteraanasiamiehen palvelut ja veteraanien asiat onkin Oulun läänissä hoidettu hyvin; läänissä toimii mm. veteraanineuvottelukunta maaherra Eino Siuruaisen johdolla.

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavat tiedot 49 veteraanista. He asuvat joko kotona, vanhusten palvelukeskuksessa tai vanhainkodilla Reisjärvellä. Gradun aineisto on kerätty sosiaalityötä varten, ei niinkään tutkimusaineistoksi, mutta sitä voidaan verrata kyselyn tyyppiseksi; sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti.

Ennen veteraanille tehtyä kotikäyntiä häneen otettiin yhteyttä puhelimitse n. viikko ennen perjantaista kotikäyntiä ja kerrottiin kotikäynnin aiheesta ja ketä oli kotiin tulossa. Suhtautuminen oli erittäin myönteistä ja työntekijät kokivat itsensä tervetulleeksi veteraanin kotiin.

Veteraaneilta kysyttiin tai hänen kanssaan keskusteltiin yhdessä työntekijöiden kanssa kotikäynneillä seuraavia asioista:

- nimi, syntymävuosi, perhesuhteet
- asumismuoto: vuokralainen, oma asunto, omakotitalo, rivitaloasunto, jonkun luona tai yksin
- kotisairaanhoidon, kotipalvelun ja palvelukeskuksen käyttö
- suhde omaisiin: ketkä ovat läheisiä, onko vaimoa ja lapsia ja heidän perheitään lähipiirissä ja ovatko suhteet kiinteitä vai kaukaisia, elääkö yksin tai yksinäisesti, koeekeko yksinäisyyttä
- tärkeä henkilö: keskusteltiin, kuka on veteraanille tärkeä henkilö: puoliso, lapset, sukulaiset, naapurit, ystävät, lasten perheet, vai onko ketään tärkeää henkilöä

- sosiaaliset suhteet: millaiseksi veteraani kokee oman elämäntilanteensa, onko sosiaalisia suhteita tarpeeksi ja mistä ne muodostuvat, onko tyytyväinen elämään, onko elämänhalua, mitä huonoja tekijöitä kokee elämässään olevan, sairaudet, kivut, ongelmat, osallistuuko yhteiskuntaan, millaiseksi henkilöksi sosiaali- ja terveystoimen ammattihenkilöt hänet kokevat vuosien kokemuksella, laittaako ruokaa
- kuntoutukset: onko osallistunut veteraanikuntoutuksen eri muotoihin, haluaako edelleen kuntoutusta, miksi ei halua kuntoutusta ja viimeisenä
- sotakokemuksista ja muista elämäntilanteeseen ja elämänhistoriaan vaikuttaneista seikoista: halusiko veteraani Reisjärven veteraaniyhdistyksen kustantaman perinnekansion, mikä oli vaikuttavinta sotareissuilla, millaista veteraanin elämä on tänä päivänä, missä tehtävissä oli sota-aikana, saako sosiaali- ja terveystoimen palveluita tarpeeksi, onko alkoholin kanssa vaikeuksia, millä lailla kokee selviytyneensä sodan jälkeisessä yhteiskunnassa, mitkä asiat auttoivat jaksamaan ja selviytymään, onko katkera, millaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin osallistunut ja miten niillä on ollut vaikutusta omaan elämään, missä kokee olevan hyvän olla, matkusteleeko, miten selettävät, jos lapset käyvät harvoin ja että pystyykö veteraani yleensä asumaan nykyisissä olosuhteissa.

Ennaltaehkäisevillä kotikäynneillä syntyi mielenkiintoisia keskusteluja ja saimme uutta ja tarpeellista tietoa sosiaali- ja terveystoimen palvelujen tarpeista. Kotikäynnit etenivät haastattelujen pohjalta ja noudatimme tiettyä runkoa kyselyissä, jotta kaikki veteraanit olisivat tasavertaisia ja saisivat yhdenmukaisen kohtelun.

Mielestäni veteraaneille tehdyt kotikäynnit otettiin vastaan erittäin myönteisesti. Puskaradio alkoi viestittää kotikäyntien alkamisesta ja jopa kunnantoimistolta tultiin kyselemään, milloin meidän luo tultaisiin käymään ja ilmoitettiin halukkuudesta osallistua elinolojen selvitykseen.

5.3 Asumismuoto

Tässä luvussa ja seuraavassa taulukossa on esittely, millaisissa asuinolosuhteissa veteraanit Reisjärvellä asuvat. Veteraanit asuivat omassa kodissa joko omakotitalossa tai rivitalossa tai lapsen tai muun sukulaisen luona.

Muutama veteraani asui vuokralla Reisjärven kunnan asunnoissa tai paikallisen pankin asunnoissa. Vanhusten palvelukeskus ja vanhainkoti toimivat Reisjärvellä terveyskeskuksen yhteydessä keskellä kirkonkylää asianmukaisissa tiloissa, ainoastaan paikkapula on vaivannut viime vuosina laitospaikkojen osalta.

Taulukko 1. Veteraanien asumismuoto.

ASUMISMUOTO	LUKUMÄÄRÄ
vanhainkoti, palvelukeskus	5
lapsen tai jonkun muun sukulaisen luona	3
omakotitalo	26
rivitaloasunto, oma	8
vuokra-asunnossa	7
YHTEENSÄ	49

Veteraanit asuivat joko vanhainkodissa, palvelukeskuksessa, lapsen tai muun sukulaisen perheessä, rivitaloasunnossa, vuokralla tai omakotitalossa. Omakotitaloista osalla (3/26) oli asuinpaikkana vanha talo. 49 veteraanista 26 asui vielä omakotitaloa. Vuokralla asui seitsemän (7/49) veteraania. Parisuhteessa olevista kolme (3) asui vanhainkodissa, kaksitoista (12) omakotitalossa ja kaksi (2) rivitaloasunnossa. Yhteensä 17 veteraania asui parisuhteessa.

Naimattomista kolme (3) veteraania asuu lapsen tai muun sukulaisen perheessä. Vanhainkodissa heitä oli kaksi (2), vuokralla seitsemän (7), rivitalossa omistusasunnossa kuusi (6) ja omakotitalossa 14. Yhteensä 32 veteraania asui jollakin tapaa yksin.

5.4 Perhesuhde, sosiaaliset suhteet, tärkeä henkilö

Kotikäynneillä veteraaneilta tiedusteltiin heidän siviilisäätyään ja keskusteltiin heidän sosiaalisista suhteistaan sekä siitä seikasta, kenet veteraani koki läheiseksi henkilöksi ja kenet hän siihen arvostehtävään asetti.

Taulukko 2. Veteraanien perhesuhteet, sosiaaliset suhteet ja tärkeä henkilö

PERHESUHDE	LUKUMÄÄRÄ
naimaton	11
avo- tai avioliitto	1+16
eronnut	1
leski	20
YHTEENSÄ	49

Veteraanit olivat perhesuhteiltaan naimattomia, avo- ja avioliitossa eläviä, eronneita ja leskiä. Naimattomia oli 11, avioliitossa 16, leskiä 20, avoliitossa yksi (1) ja eronneita yksi (1). Yhteensä 49.

Taulukko 3. Veteraanien suhteet omaisiin.

SUHDE OMAISIIN	LUKUMÄÄRÄ
yhdyshenkilö työssä sosiaali- ja terveydenhuollossa	1
vaimo, avopuoliso	14
sukulaiset	7
vaimo ja lapset yhdessä	6
lapset	17
naapurit	1
ilman omaisten, sukulaisten tai naapurien huolenpitoa	3
YHTEENSÄ	49

Suhteita omaisiin oli lukumääräisesti paljon. Suhteilla tarkoitetaan omaa puolisoa, sukulaisia, naapureita, veteraanijärjestön edustajia. Oli myös sellaisia veteraaneja, jotka kokivat

olevansa yksin kaikkien auttamisjärjestelmien ulkopuolella joko omasta halusta tai asioiden ajaututtua vuosien saatossa sellaiseen tilanteeseen.

Suurimmalla osalla veteraaneja suhteita omaisiin oli, ainoastaan kolme (3) veteraania koki olevansa ja työntekijöiden mielestäkin oli vailla huolenpitoa; huolenpito tuli ainoastaan viranomaisten ja työntekijöiden taholta. Asioista kävimme veteraanien kanssa pitkiä keskusteluja, joissa tuli ilmi jopa tilanteisiin johtaneita syitä vuosikymmenien takaa ja vaikeitakin perhekriisejä tms.

Tutkimuksessa on eritelty suhteet omaisiin, vaimo, avopuoliso, sukulaiset, vaimo ja lapset yhdessä, lapset, naapurit sekä sellaiset, joilla ei ollut suhteita omaisiin eikä sukulaisiin eikä paljon naapureihinkaan.

Yhdellä (1) veteraanilla oli yhdyshenkilö työssä sosiaali- ja terveydenhuollossa ja tämä seikka toi turvan veteraanille. Vaimo tai avopuoliso oli 14 veteraanilla, sukulaisiin turvasi seitsemän (7) ja vaimo ja lapset muodostivat turvaverkon kuudelle (6) veteraanille. Lapset olivat 17 veteraanille elämän tuki ja turva, naapurit yhdelle (1) ja ilman omaisia ja sukulaisia tai naapurin huolenpitoa oli kolme (3). Yhteensä 49.

Tärkeitä henkilöitä elämässä olivat vaimo tai avopuoliso tai asuinkumppani, lapset ja lasten perheet, sisarukset, sukulaiset, naapurit ja kotipalvelu tai kotisairaanhoido.

Taulukko 4. Tärkeä henkilö veteraanin elämässä.

TÄRKEÄ HENKILÖ	LUKUMÄÄRÄ
vaimo, avopuoliso tai asuinkumppani	7
sisarukset	4
sukulaiset	3
vaimo, lapset, perhe	16
lapset ja heidän perheet	14
kotipalvelu, kotisairaanhoido	2
naapuriapu	1
ei kukaan	2
YHTEENSÄ	49

Seitsemällä (7) veteraanilla oli vaimo, avopuoliso ti asuinkumppani tärkein henkilö maailmassa. Sisarukset neljällä (4) ja sukulaiset kolmella (3) veteraanilla. Peräti 16 veteraania

koki vaimon ja lasten sekä yleensä perheen olevan ykkösasia. 14 veteraania sai tuen ja turvan omilta lapsiltaan ja heidän perheiltään. Kotipalvelun ja kotisairaanhoidon koki tärkeimpänä kaksi (2) veteraania ja naapuriavun yksi (1). Lisäksi vielä kahdella (2) veteraanilla ei ollut oikein ketään nimetä tärkeimmäksi ihmiseksi osaksi omasta halusta tai olosuhteiden pakosta. Yhteensä 49.

5.5 Syntymävuosi

Tutkimuksen kohteena olevat veteraanit ovat syntyneet vuosina 1912-1925. Veteraaneista vanhin oli syntynyt v. 1912 ja iältään 94-vuotias. Veteraani asuu edelleen vaimonsa kanssa omakotitalossa ja on tiiviissä yhteydessä yhteiskuntaan.

Vuonna 1913 syntyneitä oli yksi (1), 1914 yksi(1), 1915 (1), 1916 yksi (1), 1917 kaksi (2), 1918 neljä (4), 1919 kaksi (2), 1920 viisi (5), 1921 viisi (5), 1922 seitsemän (7), 1923 kahdeksan (8), 1924 neljä (4), 1925 seitsemän (7) ja 1939 yksi (1). Yhteensä 49.

Taulukko 5. Veteraanien syntymävuodet

SYNTYMÄVUOSI	LUKUMÄÄRÄ
1913	1
1914	1
1915	1
1916	1
1917	2
1918	4
1919	2
1920	5
1921	6
1922	7
1923	8
1924	4
1925	7
YHTEENSÄ	49

Veteraaneista vanhimmat ovat iältään tällä hetkellä (v. 2007) jo 94-vuotiaita. Heitä on Reijärvellä yksi (1) henkilö. 93-vuotiaita on yksi (1) henkilö, samoin kuin 92-vuotiaita ja 91-vuotiaita. 90-vuotiaita on kaksi (2), 89-vuotiaita neljä (4) ja 88-vuotiaita kaksi (2) henkilöä.

Suurin osa veteraaneista, 37 henkeä, on syntynyt 1920-luvulla l. on tällä hetkellä iältään 82 ja 87 ikävuoden välillä. Veteraanien keski-ikä onkin Suomessa tällä hetkellä 86 vuotta.

Rintamaveteraanien itsenäisen toimintakyvyn tukemisen kannalta on menossa vaativin vaihe. Vanhusten kotona selviytymisen turvaaminen mahdollisimman pitkään edellyttää monipuolisia tukitoimia, veteraanien erityisetsuuksien ja kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon välistä hyvää yhteistyötä sekä ennaltaehkäisevää otetta.

Jatkosodan päättymisestä on kulunut 4.9.2007 63 vuotta ja Lapin sodan päättymisestä 27.4.2007 samoin 63 vuotta.

5.6 Kuntoutukset

Tässä luvussa on selvitelty Reisjärvellä veteraaneille tarjottuja eri kuntoutusmuotoja ja miten kuntoutuksiin on osallistuttu.

Laitoskuntoutus on lakisääteistä Valtiokonttorin korvaamaan kuntoutusta samoin kuin avo- ja kotikuntoutuksetkin, mutta lisäksi Reisjärven kunta on omilla talousarviomäärärahoilla osallistunut kuntoutusmuotojen rahoitukseen.

Taulukko 6. Eri kuntoutusvaihtoehdot

KUNTOUTUSMUODOT	OSALLISTUNEITA HENKILÖITÄ
jalkahoito	34
avokuntoutus	4
laitoskuntoutus	34
hieronta	11
ei halukas kuntoutukseen	3
YHTEENSÄ	86

Veteraaneille on Reisjärvellä tarjottu mahdollisuus jalkahoitoon, hierontaan, avokuntoutukseen tai laitoskuntoutukseen. Kunta on panostanut Valtiokonttorin määrärahan lisäksi omia varoja, jotta kaikki halukkaat veteraanit ovat vuosittain päässeet kuntoutukseen jo usean vuoden ajan.

Lisäksi palveluina veteraaneille on annettu apua lumen luonnissa, nurmikon leikkuussa, teiden ja pihojen aurauksissa sekä muissa erityistehtävissä. Kaikki veteraanijärjestön tai veteraanasiamiehen tietoon tulleet avun tarpeet on täytetty yksilökohtaisesti suunnittelemalla kullekin vanhuksille sopivalla tavalla.

Suunnitteilla on veteraanasiamiehen toimesta esittää tulevan vuoden 2008 talousarvioon määräraha, jotta jokainen veteraani saisi päivittäisen lämpimän aterian joko koululla, terveyskeskuksessa tai kotiin tuotuna riippuen hänen kunnostaan taikka sitten siivouspalvelua, riippuen mitä veteraanit itse tahtovat. Keskusteluissa ja arvioidessamme veteraanien kanssa sosiaalisia suhteita saimme todella mielenkiintoista tietoa ja havainnoimme sosiaali- ja terveystoimen työntekijöinä valtavaa henkistä pääomaa

Veteraaneilla oli mahdollisuus osallistua moneenkin eri kuntoutukseen, esim. jalkahoitoa halusivat miltei kaikki veteraanit. Toisille ei sairauksien vuoksi ollut mahdollista antaa hierontaa tai jalkahoitoa. Kaikki halukkaat pääsivät haluamaansa kuntoutusmuotoon.

Kuntoutusmuodoista suosituin oli jalkahoito, 34 henkilöä otti vastaan tätä palvelua. Jalkahoito maksoi kerralta vain 7 euroa, koska se toteutettiin sosiaali- ja terveystoimen oman jalkahoitajan toimesta. Yksi kodinhoitaja ja yksi laitosapulainen ovat kouluttautuneet jalkahoitajiksi ja toinen huolehti pitäjällä asuvat veteraanit ja toinen laitoksessa asuvat. Palveluun oltiin erittäin tyytyväisiä ja sitä annettiin kaikille kolme kertaa; yksi kerta Veteraaniyhdistyksen toimesta ja kaksi kertaa veteraanimäärärahoista vuodessa.

Suosittu oli myös laituskuntoutus ja ylivoimainen ykkönen kuntoutuspaikkana oli Kitinkanus Kannuksessa. Vielä 34 veteraania 49:stä halusi osallistua laituskuntoutukseen, vaikka heidän keski-ikänsä on niinkin korkea kuin 86 vuotta. Hierontaa halusi 11 veteraania, avokuntoutusta vain 4 ja kolme (3) veteraania ei halunnut minkäänlaiseen kuntoutukseen.

5.7 Elämän tyytyväisyyden osatekijät

Keskusteluissa ja arvioidessamme veteraanien kanssa sosiaalisia suhteita saimme todella mielenkiintoista tietoa ja havainnoimme sosiaali- ja terveystoimen työntekijöinä valtavaa henkistä pääomaa ja rikkautta, mikä sisältyi veteraanien jo elettyyn elämään ja toisaalta nykypäivään ja tulevaisuuden odotuksiin.

Aloitetaan myönteisistä ajatuksista:

Parhaimmin asiat tuntuivat olevan veteraanilla, joka oli kaikkien osapuolten mielestä täysin elämässä kiinni ja vietti itsenäistä elämää. Yhdellä oli paljon sosiaalisia suhteita ja hän oli pirteä ja ystävällinen ihminen, toinen hyvin vaatimaton ja elämään tyytyväinen, kuten oli ollut aina. Eräällä veteraanilla oli oman kertoman mukaan ”mieluisat olot pojan perheessä ja suhteita oli”.

Olennaista Reisjärven veteraanien palautteessa oli kiitollisuus veteraanien paikallisosaston puheenjohtajaa ja sihteeriä kohtaan, jotka ovat tehneet veteraanien mielestä suurenmoisen työn heidän kunnioittamisessaan ja auttamisessaan. Paikallisyhdistys järjestää kerhoja, retkiä ja antaa käytännön todellista apua sitä tarvitseville. Samoin avustetaan etuuksien hakemisessa Veteraanipiiriltä ja viedään tietoa eteenpäin avun tarvisijoista kunnan veteraaniasiamiehille. Henkilökohtainen apu ja tuki koettiin tärkeänä, samoin ystävällisyys ja tieto asioista. Henkistä tukea veteraanit saivat sairauksien ja kuolemantapauksien yhteydessä ja veteraanien hautajaiset ja muistamiset oli järjestetty esimerkillisesti.

Erityisesti erottuivat pariskunnat, joilla oli mahdollisuus yhdessä viettää vanhuuttaan omakotitalossa ja jopa erittäin kauniilla paikalla järven rannalla, missä oli asuttu koko ikä. Pariskunnista huokui pitkän elämänkokemuksen tuomaa viisautta ja arvokkuutta ja elämänohjeet ja –arvot olivat selkeälinjaisia. Vanha veteraani oli hoitanut sänkytילהana ollutta vaimoaan viisi vuotta kotona ja koki tehneensä vain sen, minkä aviopuolison kuuluukin tehdä. Palveluita ei oltu pahemmin haettu kunnalta tai muualtakaan. Kunnia-asia oli hoitaa vaimo mahdollisimman hyvin.

Toisille työn tekeminen edelleen oli parasta hyvinvoinnin taetta. Osallistuttiin metsätöihin päivittäin ja huolehdittiin sillä lailla osuudesta talonpitoon kun asuttiin pojan perheessä. Myös yhteiskunnallinen osallistuminen oli tärkeää. Veteraaniyhdistyksen toiminnassa oltiin kiinteästi mukana, osa oli ollut yli 40 vuotta Veteraaniyhdistyksen hallituksessakin. Seurakunta koettiin myös tärkeäksi sekä veteraanikerhot.

Elämä oli parhaimmillaan yhden (1) veteraanin mielestä. Mukana oli ”kansankynttilöitäkin”, joilla oli edelleen valoisat ja hyvät suhteet kanssaihmiisiin. Kuin mieli ja ajatus oli eräs veteraani ollut aina ja monet olivat edelleen erittäin aktiivisia ja tyytyväisiä elämäänsä. Asema yhteiskunnassa oli ollut joillakin veteraaneilla arvostettu ja se näkyi tyytyväisyytenä myös yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin. Jotka itsekin olivat olleet joskus mukana päättämässä yhteiskunnallisista asioista, ymmärsivät asioita vähän laajemmin ja sopeutuivat omaan tilanteeseen helpommin.

Sitten huonommista veteraanien olosuhteista:

Osa veteraaneista ei tarvitse sairauksiensa ja huonon kuntonsa takia enää muuta kuin peruspalvelut vanhainkodilla tai terveyskeskuksessa. Joissakin tapauksissa, vaikka veteraanilla oli lapsia, he kävivät vähän katsomassa vanhempaansa. Oli vaatimattomuutta ja yksinäisyyttä, joka oli varjostanut koko elämää. Ulkopuolisia suhteita oli vähän, asuinolosuhteet olivat alkeelliset eikä veteraani halunnut apua mistään suunnasta.

Sairastettiin Alzheimerin tautia, josta aiheutui käytöshäiriöitä. Oli täysissä sielun voimissa oleva veteraani, joka työntekijöiden mittapuulla oli syrjäytynyt. Tapasimme Reisjärven kipeimmän miehen, joka oli pärjännyt kipujensa kanssa koko elämän. Oli myös yksinäisyyttä eikä kuntoutuksiin haluttu lähteä. Lapset asuivat kaukana ja kävivät kerran vuodessa.

Sairaudet olivat monella kivuliaita ja joillakin oli huolta puolison psyykkisistä sairauksista. Erakoitumista oli tapahtunut joillakin, mutta yksityisellä kansalaisella on kuitenkin Suomessa itsemääräämisoikeus elää oman halunsa ja tahtonsa mukaan ja tätä tulee meidän kaikkien kunnioittaa.

Myönteiset tuntemukset olivat kuitenkin suurimmalla osalla veteraaneista päällimmäisenä ja suurimmat kielteiset kokemukset johtuivat sairauksista ja kivuista, joille ei oikein kukaan

voi enää mitään. Hoitohenkilökunta on tehnyt parhaansa heidän auttamisekseen. Yksinäisyys oli joillakin veteraaneilla jo aika pitkäkestoista ja kroonista ja sitä kautta ehkä vaikeakin lähestyä ja auttaa.

Rikkautta, mikä sisältyi veteraanien jo elettyyn elämään ja toisaalta nykypäivään ja tulevaisuuden odotuksiin, voidaan pitää suurena.

Kotikäynneiltä veteraaneilta tiedusteltiin myös, haluavatko he ns. Veteraanien perinnekansion, jonka paikallinen veteraaniyhdistys heille kustantaisi. Muutamat sen halusivat, yksi kertoi hänellä yhden mitalin olevan, mutta se ei tarvitse niin suurta säilytyspaikkaa. Ollut elämänsä melkein ryyppyporukoissa, nyt asialliset ja hyvät asumis- ja elinolosuhteet hoitolaitoksessa.

6 TUTKIMUSTULOKSET L. VASTAUS TUTKIMUSKYSYMYKSEEN

6.1 Veteraanin elämäntilanne kokonaisuudessaan; yleistys aineistosta

Yleisenä huomiona veteraanien olosuhteille Reisjärvellä voidaan sanoa, että heidän hoitonsa ja huolenpitonsa perustuu toisaalta veteraaniyhdistyksen huolenpitoon ja toisaalta kunnan sosiaali- ja terveystoimen tuomiin palveluihin. Työntekijöihin luotetaan ja veteraaniasiamiehen otetaan herkästi yhteyttä kun siihen aihetta ilmaantuu. Parasta kiitosta veteraaniasiamiehelle on, kun veteraani kertoi tullessa kysymään jotakin pulmallista asiaa, niin hänelle oli heti ovelta sanottu: ”Nyt tulitte aivan oikeaan paikkaan, täällä on tarkoitus selvittää juuri tuon tyyllisiä asioita!”

Reisjärven veteraanien paikallisosasto huolehtii veteraaneista, puolisoista ja leskistä erinomaisesti. Huolenpito on aivan käytännön työtä; kyytiapua, vanhuksen luona vierailuja syntymäpäivinä ja veteraanin sairastaessa, kerhoja säännöllisesti ja yhteisiä kotimaan retkiä sekä myös naapuripitäjiin ja Keskipohjanmaan kuntiin. Kokouksiin puheenjohtaja ja sihteeri ottavat mukaansa asiantuntijoita l. veteraaneja, jotta heidän äänensä kuuluisi siellä missä asioista päätetään. Kaikkiin veteraanien hautajaisiin paikallisosasto osallistuu laskemalla havuseppeleen ja kunnioittamalla näin veteraanien työtä ja heidän omaisiaan.

Veteraaniasiamies on informoinut veteraaneja ja paikallisosastoa, että veteraanien ei tarvitse varata aikaa vastaanotolle vaan he ovat tervetulleita silloin kun ovat muillakin asioilla kirkonkylällä. Mikäli he eivät jostakin syystä tavoita veteraaniasiamiestä, kunnan neuvonta on ottanut yhteydenottopyynnön ja veteraaniasiamies on soittanut palattuaan työpisteeseensä.

Aineistosta voidaan helposti yleistää se totuus, että veteraanien ja kaikkien vanhusten palveluiden on oltava yksilöllistä ja heitä kunnioittavaa ja heidän ehdoillaan tapahtuvaa. Osallistuminen kuntoutuksiin ja muihinkin harrastusmahdollisuuksiin ja toimintaan on kuitenkin aina vapaaehtoista ja omaan haluun pohjautuvaa. Paras tulos kuntoutumiselle ja kotona selviytymiselle saadaan kun veteraaneja ja vanhuksia haastatellaan heidän kotonaan ja omissa ympyröissään ja yhdessä laaditaan hoito- tai huoltosuunnitelma, jonka mukaan edetään. Kuntoutuksen on oltava ehdottomasti tavoitteellista ja suunnitelmallista eli pyritään mahdol-

lisimman hyvään kotona selviytymiseen ja arjessa pärjäämiseen sekä myös tulevaisuuden suunnittelemiseen. Kaikilla ihmisillä tulee olla tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita; niitä oli jokaisella jopa 90-vuotuisilla veteraaneilla ja elämänhalu oli valtava! Siinä todellista esimerkkiä nuoremmille sukupolville elämästä selviytymiseen ja asioiden ottamiseen omiin ”käsiin”. Asiat ovat joka suhteessa veteraanilla hyvässä mallissa kun niistä saa itse olla päättämässä ja niitä itse suunnittelemassa. Jokapäiväisten asioiden järjestely oman mielen mukaisesti tuottaa suunnattomasti positiivista energiaa veteraanille. Mitä minä tänään keitän, mistä ruuista tykkään, mitä vaatteita laitan päälle ja mihin aikaan käyn ulkoilemassa, kaupassa, kirjastossa, äänestämässä: näistä asioista koostuu veteraanin arkipäivä aivan kuten meidän kaiken ikäistenkin.

Ehdottomasti suositeltavaa on tulosten perusteella, että kaikille kunnan vanhuksille ainakin 75 vuodesta eteenpäin tehtäisiin ennaltaehkäisevät kotikäynnit yhdessä sosiaali- ja terveys-toimen henkilöstön kanssa. Kotikäynnit antavat paljon veteraanille itselleen arvostuksena ja huomioimisena sekä myös kunnalle tarvittavaa tietoa ohmisten asumis- ja elinolosuhteista. Paikkakunnalla piilossa oleva tieto vanhusten olosuhteista tulee saada työntekijöiden ja päätäjien tietoon, jotta voimme suunnitella parempaa tulevaisuutta reijsjärvisille.

Veteraanien fyysiset olosuhteet ovat Reijsjärvellä kohtuullisen hyvät, ainoastaan muutamassa poikkeustapauksessa asuinolosuhteet olivat todella alkeelliset, mutta näissä tapauksessa veteraanilla itsellään ei ollut halua muutokseen ja kunnan työntekijöinä kunnioitimme heidän näkemyksiään siihen rajaan saakka kunnes asumisesta huonoissa olosuhteissa alkoi tulla terveydellinen ongelma. Varakkaita veteraaneja saattoi asua miltei ”läävässä”, mutta koko eliniän kestänyt saituus oli esteinä palvelujen vastaanottamiselle. Vasta sitten kun palveluita tarjottiin maksutta, veteraani otti ne vastaan. Oli likaisissakin oloissa asuvia; kumisaappaat olivat tarttuneet jalkavarsiin kiinni, jotta ne jouduttiin leikkaamaan irti jalosta kun veteraani vihdoinkin saatiin terveyskeskuksen vuodeosastolle hoitoon. Tämä veteraani otti vastaan ainoastaan ateriapalvelun ja päivän kohokohta hänelle oli, kun ateriapalvelun auto tuli pihaan ja tuttu työntekijä toi sieltä päivän ruoka-annoksen. Kahvi oli keitetty termospulloon jo hyvässä ajoin ja siinä yhdessä työntekijä ja veteraani nauttivat päiväkahvin.

Psykykinen eli henkinen kunto oli aika vakaa veteraaneilla ja heitä kuunnellessa paljastui, että kaikki mahdolliset tapahtumat oli totuttu ottamaan vastaan niistä pahemmin pulikoimatta. Elämässä tapahtuneet asiat oli saatu johonkin järjestykseen ja sillä lailla niitten kanssa

jaksettiin elää, vaikka ne olisivat olleet kuinka raskaita ja huonoja. Kaikista tärkein oli puolison ja perheen tuki, sen avulla oli jaksettu raskaiden vaiheiden yli.

Arviota veteraanien elämäntilanteesta tässä mielessä kuvastaa esimerkiksi seuraava ote kotikäynnistä tehdyistä muistiinpanoistani:

Hiljainen talo, menestyvät lapset. Lapset ottavat luokseen. Yksin asuva, alkoholisoitunut veteraani. Vähän läheisiä, yksinäisyyttä on. Vaikean perheessä tapahtuneen murhenäytelmän takia emme ottaneet keskusteluun sota-aikaa ollenkaan. Isä oli ollut Sinisessä Prikaatissa ja aina arvostettu luottomies kylällä. Sairauden myötä aggressiivisuutta. Hyväkuntoinen ja fiksu veteraani ja ollut aina hyvä poliittinen keskustelija. Syrjäkylällä asunut vanhus, josta lasten perheen nyt huolehtivat. Yhteiskunnan tukipylväs, Mahtava-Matti. Veteraanien napahenkilö, monessa mukana ollut mies. Huumorintajuinen ja puuhakas mies, hoitelee asioita ja on yhteiskunnasta kiinnostunut.

6.2 Sodan merkitys – vanhuus ja veteraanuus

Sodan merkitys koettiin ilman muuta saavutuksena ja kunnioituksena omia tehtyjä tehtäviä kohtaan. Sodassa oleminen oli vähintäänkin verrattavissa elämäkokemuksena nykypäivän ammatilliseen koulutukseen ja tutkintoon sekä muualla asumiseen itsenäistymistä varten. Sotareissu oli se suuri kokemus nuoruudessa, jota ihannoitiin miltei poikkeuksetta ja sille annettiin arvoa. Eikä mitään turhia poikia ja miehiä olleetkaan nämä Reisjärven pojat, jotka niin nuorella iällä lähtivät palvelemaan ja puolustamaan isänmaataan. Moni aloitti varusmiespalveluksella ja jatkoi sitä kautta suoraan rintamalle. Kaikki palvelus rintamalla ja sen ulkopuolella ja myös kotirintamalla on kunnioitettavaa ja kaikella tähdättiin Suomen pysymiseen itsenäisenä, mistä on saatukin jo nauttia 90 vuotta. Veteraanit voivat edelleen hyvin ansaitusti yhtyä sanomaan: Eläköön Suomi!

Vanhuus tulee veteraanien elämään eniten terveydentilan heikkenemisenä ja iän myötä tulevana vaivoina, jolloin asuminen ja kotona selviytyminen alkavat vaikeutua. Tässä kohdin tarvitaan yhteiskunnan väliintuloa ja palveluiden tarjoamista silloin veteraaneille oikeaan aikaan ja oikean laatusina palveluina. Yhdessä työntekijöiden ja veteraanien kanssa on sovitettava linjat, joilla veteraanin elämää voidaan helpottaa ja auttaa ja sitten edettävä niitä kohti. Asioista on veteraanin kanssa keskusteltava niin moneen otteeseen ja niin pitkään, että

kaikki osapuolet hyväksyvät hoitosuunnitelman ja ovat sen takana sitoutumalla noudattamaan sitä. Näin saadaan paras tulos. Joskus myös omaiset ovat eri mieltä, miten veteraanin asioita tulisi hoitaa, mutta kaiken a ja o on veteraanin oman tahdon kunnioittaminen.

6.3 Sosiaalityön tehtävä veteraanien elinolojen kohentamisessa

Sosiaalityön tulee olla asioiden eteenpäin viejänä kunnissamme veteraaneille palveluja järjestettäessä ja varoja varattaessa tuleviin talousarvioihin. Reisjärven kunnassa veteraanien elinolosuhteisiin tarjotut parannukset vuosittaisissa talousarvioissa ovat menneet poikkeuksetta läpi talousarviota valtuustossa käsiteltäessä. Joskus valtuutetut ovat jopa lisänneet varoja veteraaneille kuten jouluna 2007, jolloin valtuutetun taholta tuli esitys jouluruokailun järjestämiseksi kunnan taholta veteraaneille, puolisoille ja leskille. Tapahtuma järjestettiin joulujuhlan yhteydessä seurakuntakodilla ja sai suuren suosion. Jouluinen lämmin ateria veteraaninaisten laittamina ja tarjoamina toivat kotoisen tunnelman joulujuhlaan.

Sosiaalityö pystyy tuomaan tarvittavaa tietoa veteraanien olosuhteista muun sosiaali- ja terveystoimen henkilöstön tietoon, esimiehille, sosiaali- ja terveyslautakunnalle sekä edelleen kunnanhallituksen ja kunnanvaltuuston tietoisuuteen. Työ on hyvin antoisaa ja palkitsevaa ja viime vuosikymmeninä veteraanityö on saavuttanut Suomessa sellaisen arvotuksen, että asioita on helppo viedä eteenpäin päättäjien tietoon.

Kaikkein tärkeintä tietoa sosiaalityö tuo veteraanien asioista sillä perusteella, että he ovat omassa työssään saavuttaneet veteraanien kunnioituksen ja luottamuksen ja näin ollen tieto on todella oikeaa ja täsmällistä tietoa palveluiden tarpeesta. Henkilökohtaiset asiat ja vaikeudetkin ovat työntekijöillä tiedossa ja näin he osaavat auttaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kotikäyntien tekeminen on haasteellista ja henkisesti raskastakin paneutumista ihmisen kaikkiin asioihin ja kokonaistilanteeseen mutta se antaa valtavan tyydytyksen kun veteraania voidaan ajoissa ja oikeissa asioissa auttaa ja samalla nähdään, että veteraani säilyttää kasvonsa ja itsekunnioituksena ja elää elämänsä viime vuodet arvokkaasti ja ihmisarvoista elämää. Myös kuolemaa koskevat asiat keskustellaan ja monta kertaa niistä onkin helpompi puhua kuin omien perheenjäsenten kanssa. Keskustelun jatkoksi voidaan sitten sopia vaik-

kapa yhteispalaveri omaisten kanssa ja sosiaalityöntekijä toimii tällöin jonkinlaisena sanansaattajana ja keskustelun avaajana ja vie asioita eteenpäin jopa veteraanin kanssa ennalta sovitulla tavalla.

Paitsi rahan ja varojen saamisessa sosiaalityö on mukana veteraanien arvostuksen ja kunnioituksen luojana ja ylläpitäjänä yhteiskunnassa. Tarttumalla ajoissa pulmallisiin tilanteisiin sosiaalityö antaa mallia yhteiskunnan muille toimijoille asioiden reippaasta hoitotavasta. Monelle veteraanille sosiaalityöntekijä tai veteraaniasiamies on se ainoa todellinen ystävä, joka kuuntelee arvostelematta ja antaa veteraanin purkaa kaikkein syvimmätkin tunnot harteiltaan.

6.4 Yksilöllisyys ja sensitiivisyys

Veteraanien kanssa toimimisen lähtökohtana on aina oltava yksilölliset keskustelut ja palvelut ja häneen on suhtauduttava erityisen herkällä korvalla ottaen huomioon sodan aikaiset kokemukset ja omankin elämän mukanaan tuomat kohtalot. Veteraani ei halua välttämättä olla mukana heti yhteisissä isoissa riennoissa ja kerhoissa vaan häneen on saatava ensin syntymään luottamuksellinen suhde, jotta hän paremmin alkaa vastaanottaa palveluita ja yhteiskunnan tukimuotoja.

Kaikki veteraanit eivät halua minkäänlaiseen kuntoutukseen koko elinikänsä aikana ja se asia on heidän päätettävissään. Viimeisen sanan asiassa sanoo veteraani. Työntekijät houkuttelevat ja suostuttelevatkin tiettyyn rajaan saakka asiakasta, mutta antavat kuitenkin hänen itsensä päättää osallistumisesta.

Ihmisen yksilöllisyyden kaikkalainen kunnioittaminen ja hänen itsemääräämisoikeutensa jatkuva arvostaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä seikkoja veteraanityössä. Asiat eivät valitavasti etene kuin huonompaan suuntaan jos niitä aletaan vastentahtoisesti tuoda asiakkaille. Silloin voidaan menettää jo aiemmin saavutetut hyvät asiat ja veteraanin tilanne on taas lähtötekijöissä. Esimerkiksi lääkkeiden ottaminen kotisairaanhoidajan avun toimesta on joskus melkoinen saavutus, ennekuin yhteisymmärrykseen asiassa on päästy. Vanhus helposti moittii, kun palveluista tulee kahdeksan euron lasku vaikka Kela:n maksamat hoitotuet eläkeisiin ovat tarkoitettu juuri näiden palveluiden hankkimista varten.

Veteraanien elämäntilanteiden yksilöllisiä piirteitä kuvaan seuraavassa kahdella tapausesimerkillä, joiksi olen valinnut kaksi äärimmäisesimerkkiä, eli mahdollisimman paljon toisistaan poikkeavat tapaukset. Ensimmäinen, joka kuvaa hyvää ja tyytyväistä elämäntilannetta, on todellinen esimerkki aineistostani. Toiseen, heikkoja elinolosuhteita kuvaavaan esimerkkiin olen yhdistänyt elementtejä useista tapauksista, myös tunnistamisen estämiseksi. Vaikka tämä tapaus on periaatteessa fiktiivinen, siihen sisältyvät piirteet ovat silti kaikki todellisia, veteraanien kertomia ja sosiaalityöntekijän työssään tunnistamia seikkoja.

6.5 Oton tarina

Haastattelin liki 93-vuotiasta Ottoa tiistaina, 28.8.2007 aiheesta ”MITEN VETERAANIN PÄIVÄ SUJUU” ja hänen suostumuksellaan ja luvallaan olen tehnyt tämän kertomuksen. Tarkoituksena oli tutustua Oton ajatusmaailmaan ja pitkään eläneen veteraanin maailmankatsomukseen ja arkipäivään. Haastattelussa vierähti parisen tuntia ja paikalla oli myös hänen tyttärensä. Päivät ja viikot kuluvat kuulemma nopeasti.

PÄIVÄOHJELMASTA

”Herätys on aamulla klo 6 luontevasti, koska menen nukkumaan klo 20–21 aikoihin. Päivärytmini on säännöllinen ja nukun yleensä hyvin. Joskus tilapäisesti yöt valvottavat, mutta opettelin aikoinaan nukkumaan n. 15 minuutin päiväunet, jotka virkistävät minua todella päivän toimien välillä. Tv ja radio ovat myöskin hyviä unilääkkeitä illalla.

Eilen katsoin televisiosta elokuvan Rukajärven tie, josta pidin paljon ja se antoi minulle uutta näkökantaa sotaan. Taistelut olivat verisiä ja toden tuntuksia ja se teki minuun vaikutuksen.

Päivällä luen sotapäiväkirjoja ja apuna minulla on Näkövammaisten Keskusliiton erilaisia apuvälineitä, jotka auttavat lukemisessa ja upouuden taulutelevision katselemisessa. Sota vaati paljon henkisesti sotilailta. Olen käynyt Suomussalmella Raatteentien taisteluiden tapahtumapaikoilla ja muistomerkeillä ja käynti oli mieleenpainuva.

Laitan itse ruuan päivittäin, tyttö auttelee tarvittaessa. Opettelin ruuan laitton kun vaimo sairasteli. Pidän vaatimattomasta ja edullisesta ruuasta, en kaipaa yllisyyksiä. Syön peru-

noita, puuroja, kastikkeita, soppaa, lihaa uunissa, karjalanpaistia, broilerinkoipia ja muuta mukavaa. Kaiken kaikkiaan vanhan kansan perusruokaa. Uudet perunat ostan kaupasta valmiiksi pestyinä ja pärjään kahden kilon pussilla pitkään.

Ruoka maistuu hyvin, vuosi sitten syönyt niukemmin, koska ollut korkea kolestroli. Lääkäri puolittanut lääkkeet, vaihtanut halvempiinkin ja tällä hetkellä käytän neljää eri lääkettä.

HARRASTUKSISTA

” Harrastan puutöiden tekemistä, aiemmin tietysti enemmänkin kun näköni oli parempi. Tein puisia, pieniä kätkyitä, joiden tuoton annoin lähetystyölle, joka on sydäntäni lähellä. Omenapuiden kasvatus ja jalostus on minulle mieluista ja kasvamassa on tälläkin hetkellä kymmeniä eri omenapuita ja eri lajikkeita. Kaneliomenapuu on mielestäni paras ja nimenomaan keltakaneli.

Näppäimistön taulutelevisiota varten olen saanut Näkövammaisten Keskusliitolta sekä myöskin apuvälineen, jolla voin kuunnella äänikirjoja ja cd-kiekkoja. Laitteet ovat olleet minulla vasta muutaman viikon. Esimerkiksi kasetilla Pikku Prinssi on hienoa klassista musiikkia. Osaan itse jo käyttää laitetta.

Olen jäsen Näkövammaisten Keskusliitossa ja saan postia sieltä säännöllisesti. Olen ollut heidän leirilläänkin kerran Haapavedellä ja siellä oli hauskaa. Ainoastaan kulkeminen leirille oli vaivalloista kun ei ole linja-autoyhteyksiä.

Oys:n kautta olen saanut myös suosituksen parempien valaisimien hankkimiseksi kotiini. Valaisimet ovat nyt paikoillaan ja niistä on suuri apu. Käytössä on näkövammaisille tarkoitettuja erityisvaloja.

Seurakunnan toimintaa osallistun säännöllisesti käymällä kirkossa joka sunnuntai sekä sydänkerhossa kahden viikon välein. Veteraanikerhoon osallistun joka kerta ja kaikkiin muihinkin veteraanitilaisuuksiin. Viimeksi kahvitilaisuus oli Lokkipäällä Isoaholla ja pöytä oli katettu oikein koreaksi ja siellä viihdyimme. Kirkkoherra oli mukana ja lauloimme ja vei-

sasimme muutaman virren ja kuuntelimme hartautta. Tällä viikolla on tulossa veteraanikerhoomme vieraita Sievistä ja heille tarjotaan ruokailut ja ohjelmat Kaukon ja Paavon toimiossa vetäjänä.

Kirpputorilla käyn päivittäin päiväkahvilla tapaamassa ihmisiä ja laittamassa maailman asioita järjestykseen. Lenkkeily ja ulkoilu päivittäin ovat minulle tärkeitä. Pyöräilystä on tullut sanomista tytön taholta, koska siinä alkaa olla vaaratekijöitäkin mukana huonon näköni takia. Tuntuu vaan, etten pääse ilman pyörää mihinkään ja kiire painaa päälle päästä paikasta toiseen. Jos olen menossa johonkin tilaisuuteen, autokyyti löytyy aina, veteraanijärjestö huolehtii asiasta.

Matti-veli asuu TB:n vieressä olevassa rivitalossa ja antaa auton kyytiä tarvittaessa. Pidämme paljon yhteyttä toisiimme. Olimme vasta ongella Matin ja Matin pojan kanssa, se on meille jokakesäinen perinne. Matti ja Otto veljeksinä käyvät toisissaan, muita sisaruksia ei ole enää elossa. Veljeksiä on ollut kaikkiaan neljä. 100-vuotias tätimme Pauliina pitää meihin yhteyttä ja käy kylässä. Sukumme on pitkäikäistä.

Haluaisin vielä tälle vuodelle laitostuntoutukseen Kitinkannukseen, se on niin mukava paikka ja reissut virkistävät aina kaikin puolin.”

MIKÄ ON OLLUT OHJAAVA TEKIJÄ ELÄMÄSSÄ?

”Uskonnolliset tekijät ovat olleet tärkeitä jo lapsuudesta saakka. Arvoni pohjautuvat kristilliseen kasvatukseen ja ovat pysyneet saman koko ikäni. Osallistun lähetystyöhön kiinteästi. Serkun tyttäreni on kielenkääntäjä ja kääntää tällä hetkellä Raamatun Uutta Testamenttia eri kielille. Sain kirjan häneltä kasettina ja pidin siitä paljon.

Serkun tyttäreni on matkustellut paljon ja ollut mm. jonkin heimon heimopäällikön suojattina lähetystyössä ollessaan. Hän on ollut siellä kehittämässä kokonaan uutta kieltä ja tällä hetkellä hän työskentelee Karjalan kielen parissa. ”

SUOMESTA JA SUOMEN TULEVAISUUDESTA

” Maailman kirjat tuntuvat olevan sekaisin. Tärkeitä asioita ovat johtajien optiot. Joskus tuntuu, ettei yhteiskunta huomaa omaa arvoaan ja hyviä puoliaan. Olen tyytyväinen omaan elintasooni ja elämäni yleensäkin, kaiken lisäksi olen päässyt vähillä lääkeliikkeillä ja sairauskuluilla, joten talouteni ei ole rasittunut kohtuuttomasti.

Olen samaa mieltä kuin Martti Luther, jonka mukaan YHTEISKUNTA POIKKEAA SILLOIN SILLE ANNETUSTA TEHTÄVÄSTÄ, JOS SE ALKAA HOITAA PAREMPIOSAISTEN ASIOITA. ”

6.6 Oskarin tarina

Eräs veteraani kertoi olleensa sota-aikana jonkun motituksen aikana mukana ihmisrynnäkössä nälissään ja joutuneekin silloin ihmislihaa syömään, sen jälkeen hampaita on pakottanut joka päivä. Omaa kotia ei ole koskaan ollut, asunut aina sukulaisten nurkissa.

Erittäin huonokuntoiset jalat veteraanilla, ei ota saappaita jalasta eikä mitään hoitoja vastaan, jaloissa jatkuva särky.

*Yksin asuva, alkoholisoitunut veteraani. Vähän läheisiä, yksinäisyyttä on.
(Otteita kotikäynneillä tehdyistä muisiinpanoista.)*

Oskari asui nyt omassa talossaan hyvin tyytyväisenä. Talo oli alkeellinen, lämmittää piti montakin kertaa päivässä kovilla pakkasilla. Hän ei kaivannut muuta sosiaali- ja terveys-toimen palveluita kuin aterian kerran päivässä lounasaikaan ateriapalveluauton tuomana.

Se oli päivän kohokohta. Mukava, tuttu ihminen toi aterian, josta riitti lämmittämistä vielä illallekin. Oskari keitti kahvit odotellessaan ruuan tuojaa ja kattoi tuvan pöydälle valmiiksi. Yhdessä nautittiin kupposet kahvia ja Oskari kuuli samalla kuulumiset kylältä.

Mitään palveluita Oskari ei suostunut ottamaan, ei edes jalkahoitoa, joka olisi tehty maksutta veteraaneille ja jalkojen hoitaminen olisi tapahtunut kotona. Kotisairaanhoidajan mukaan jalat olisivat tarvinneet kiireellistä hoitoa, kynnet olivat pitkät ja käpristyneet varpaiden alle,

koska ne oli leikattu ties milloin viimeksi eikä niitä enää pystyisikään itse leikkaamaan tavallisilla saksilla, niin kovat ne olivat.

Veteraanista tuntui varmaan häpeälliseltä antaa naisen hoitaa jalkojaan, niin kielteinen asenne hoitoihin oli. Olimme tyytyväisiä kun saimme edes aterian viedyksi veteraanille, samalla ruuan viejä arvioi päivittäisen tilanteen, tarvittiinko lääkärin apua tai muuta apua esim. naapurista, johon Oskarilla oli hyvät välit.

Oskari oli ”vanha poika”, joka oli asunut äitinsä kanssa yhdessä vuosikymmenet kunnes äiti kuoli neljä vuotta sitten. Lähin omainen siskon tyttö asuu Etelä-Suomessa ja huolehtii kovin Oskarin pärjäämisestä puhelimitse ja käymällä Reisjärvellä aina kun se on mahdollista.

Rahasta ei ollut puutetta. Varojen puolesta Oskari olisi voinut asua loppuelämänsä vaikka hotellissa. Oskari oli ollut valtion palveluksessa ja erittäin nuuka koko elämänsä. Eväspaperikin oli työmaalle vietävissä eväissä käytetty niin moneen kertaan että työkaverit olivat jo huomauttaneet paperin olevan likaisen ruskean ja haisevan. Olipas joskus joku kaveri vaihtanutkin salaa Oskarille eväspaperin omista tarvikkeistaan kun tiesi, ettei tämä raskinut sitä tehdä.

Oskarin jalat tulivat lopuksi niin kipeiksi että sairaalassa kumisaappaat jouduttiin leikkaamaan irti jaloista. Oskari oli tyytyväinen terveyskeskuksen vuodeosastolla kun sai ruokaa, puhtautta, lämpöä ja rakkautta kanssaihmisiltään ja koki olevansa ihmisenä arvostettu ja tarpeellinen. Hän nautti pesuista sairaalassa ja jopa siitä kyydistä kun ambulanssi ja poliisi hänet yhteistyössä sairaalaan toimitti!

Yhtään kertaa Oskari ei ollut veteraanikuntoutuksessa eikä paljon muutenkaan käyttänyt yhteiskunnan palveluita. Sotareissukin oli Ok. Oskari kuului siihen ihmisryhmään, josta sanotaan, heiltä saavat muut ihmiset täyden rauhan eivätkä he arvostele tai tuomitse muita ihmisiä.

Oskari oli tehnyt testamentin kaukaiselle sukulaiselle. Taidanpa piipahtaa hautausmaalla katsomassa, onko haudalle hautakivi hoidettu... Hautajaiset ainakin järjestettiin Reisjärvis-ten veteraanien ja kyläläisten toimesta niin ohjelman kuin tarjoilunkin puolesta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET – MITÄ UUTTA TIETOA TUTKIMUS TOI VETERAANIEIN ELINOLOISTA

Tärkeimpänä silmiin pistävänä seikkana voin todeta puolison, perheen, lasten ja lasten perheiden tärkeän merkityksen veteraanien elämässä. Ne olivat kaikki kaikessa veteraaneille ja elämän kantavana lankana. Joilla perhettä ei ollut, olivat sukulaisten perheet tai jopa naapurit tukihenkilöinä, joiden avulla jaksettiin.

Kaikenlainen katkeruus ja toivottomuus puuttui veteraanien elämästä, se oli todella harvinaista. Elämä oli järjestyksessä ja valmistauduttiin elämän ehtoiseen hyvin rauhallisesti ja tyynesti. Elämän iloista osattiin nauttia ja toisten ihmisten seurasta sekä matkustelusta ja kuntoutuksissa käynneistä sekä työntekijöiden vierailuista kotona.

Kaikki se tieto, minkä katsottiin tuovan parannusta veteraanin elämään, koostui hyvin pienistä ja arkisista asioista. Lumen luonti, nurmikon leikkuut, asiointipalvelut, jalkahoidot ja hieronnat, siivouspalvelut jne. antavat varmasti hyvin tukevan pohjan veteraanien selviytymiselle jatkossakin kotona mahdollisimman pitkään. Siivouspalveluiden järjestämistä veteraanien kotiin tulee ehdottomasti lisätä, voimat eivät enää riitä siivoamiseen ja puhtaus on tärkeä seikka meille kaikille suomalaisille ja antaa myös mielen virkeyttä asukkaille.

Avo-, ja laitos-, sekä kotikuntoutuksia tulee myöntää veteraaneille mahdollisimman joustavasti, että hänen olemisensä helpottuisi myös sairauksien aikana. Veteraanikuntoutukset ovatkin haettavana joustavasti ympäri vuoden ja yhteistyön tulee edelleen tiivistyä kaikilla sektoreilla, että uusiakin kuntoutujia saataisiin mukaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että veteraaneille Reisjärvellä tehdyt ennaltaehkäisevät kotikäynnit saavuttivat suuren suosion. Kotikäynntejä oikein odotettiin ja tiedusteltiin jo välillä innokkaasti: ”Milloinkas meille päin olette tulossa?”. Tarkkana sai olla, että pysyttiin sovitussa aikatauluissa järjestyksessä, ettei kukaan veteraaneista pahoittanut mieltään, koska olimme alussa tiedottaneet, että teemme kotikäynnit ikäjärjestyksessä vanhimmasta ikäluokasta lähtien. Toivomuksia tuli, että kaikki olisivat halunneet oman kotikäyntinsä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Tästä voidaan päätellä, että liian paljon työntekijöitä eikä vieraita ei veteraanien luona käynyt. Kahvipöydät oli katettu viimeisen päälle ja vieraat tunsivat olevansa hyvällä asialla. Todella hyvät ystävyysuhteet ovat muodostuneet poikkeuksetta veteraaneihin näiden kotikäyntien jälkeen ja ilo on molemminpuolinen kun sosiaalitoimistossa tavataan milloin minikin asian parissa. Kotikännit ve8vät aikaa reilun vuoden verran ennekuin ne saatiin järjestyseen muun työn ohella, mutta toisaalta oli hyväkin antaa ajan välillä kulua, ehkäpä loppupäässä haastatellut veteraanit saivatkin sitten parempaa palvelua...

Suosituksena ja arviona tehdyistä kotikäynneistä ja niiden tuomasta tiedosta voidaan sanoa, että Reisjärven kunnan tulisi ehdottomasti sisällyttää tulevaan vanhustyöhönsä ennaltaehkäisevät kotikäynnit ainakin 75 vuotta täyttäneille. Niin paljon helpompi on sosiaali- ja terveystoimen vanhuksia hädän ja sairauden tullen auttaa kun auttamassa ovatkin tutut ihmiset, joihin voi luottaa ja antaa asiansa heidän käsiin. Monet eri työntekijät kunnasta, järjestöistä, srk:sta ja jopa naapureista ja omaisistakin tekevät omaa auttamistyötään veteraanien kohdalla, mutta vieläkin voitaisiin tiivistää, että palvelut paremmin kohtaisivat autettun.

Arviona voidaan sanoa, että tehty tutkimus ennaltaehkäisevien kotikäyntien osalta täyttää esimerkillisesti laadullisen tutkimuksen kriteerit, koska kotikäynnit tapahtuivat pitkällä aikavälillä ja välillä luonnollisesti työntekijät arvioivatkin työtään ja näin saatiin aina uutta, ajankohtaista tietoa työn suorittamiseen. Samalla saatu tieto hyödynnettiin myös aiemmin tavatuille veteraaneille eli käytännössä huolehdittiin, että kaikki pääsivät samojen palveluiden piiriin tasapuolisesti.. Sosiaali- ja terveystoimen palveluiden tasapuolinen järjestäminen kaikille kuntalaisille tulee olla ensisijainen tavoite. Kukaan ei saa olla paremmassa asemassa kuin toinen ja sosiaali- ja terveystoimen perinteisenä tavoitteena on ollut vähäosaisten ja heikompien auttaminen ja tästä tavoitteesta olen pitänyt lujasti kiinni työssäni.

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Veteraanien asumismuoto	44
Taulukko 2. Veteraanien perhesuhteet, sosiaaliset suhteet ja tärkeä henkilö.....	45
Taulukko 3. Veteraanien suhteet omaisiin	45
Taulukko 4. Tärkeä henkilö veteraanin elämässä.....	46
Taulukko 5. Veteraanien syntymävuodet	47
Taulukko 6. Eri kuntoutusvaihtoehdot	48

LÄHDELUETTELO

Aaltola, Juhani, Valli, Raine, Hakala, Juha T.: Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Sarja Chydenius-Instituutin julkaisuja: I: metodin valinta ja aineiston keruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä 2001.

Aaltola, Juhani, Valli, Raine, Hakala, Juha T.: Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Sarja Chydenius-Instituutin julkaisuja: II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus 2001.

Alasuutari, Pentti: Laadullinen tutkimus. Vastapaino , Tampere 1993.

Ellonen, Noora: Hyvinvoinnin ja hyvinvointipalvelujen alueellinen erilaistuminen: tutkimus hyvinvoinnin tarpeen ja hyvinvointipalvelujen tarjonnan kohtaavuudesta Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan kunnissa. Tampereen Yliopisto, Tampere 2003. Elektroninen aineisto: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00272.pdf>

Eskola, Jari: Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Muut tekijät Suoranta, Juha Painos 1.-6. p. Vastapaino, Tampere 1998, Gummerus, Jyväskylä 2003.

Helin, Satu: Palvelujärjestelmä iäkkään ihmisen voimavarojen tukijana teoksessa voimavarat vanhuudessa, s. 35–67. Toim. Heikkinen, E., Marin, M. Tammi, Vammala 2002

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme: Tutkimushaastattelu : teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki 2000. Lisäpainokset: [Lisäp.] 2001. - [Lisäp.] 2004. - 4. p. 2006.

Kallanranta Tapani, Rissanen Paavo, Vilkkumaa Ilpo: Kuntoutus. Duodecim , Helsinki 2001.

Kinnunen, Tiina, Kivimäki, Ville: Ihminen sodassa: suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Minerva,Helsinki 2006

Lotvonen, Sinikka: Ehkäisevät kotikäynnit ikääntyneille Höyhtyällä ja Kaukovainolla : loppuraportti / Sinikka Lotvonen, Rauni Väänänen-Sainio ; [julk.] Oulun kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi. Oulun kaupunki , Oulu 2003.

Penttilä, Irmeli: Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla - väliaikaista vai pysyvää? Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö : [Edita Publishing, jakaja], 2003 Sarja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja.

Seppänen, M., Karisto A. & Kröger, T. Vanhus ja sosiaalityö. PS-Kustannus, Jyväskylä 2007.

Siltala, Juha: Miehen kunnia : modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Otava, Helsinki 1994.

Sosiaali- ja terveysministeriö: Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005 : väestön terveydentila -ryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2003.

Suomalainen Sotilas –lehti, riippumaton aikakauslehti vuodesta 1919.

Suomen Kuntaliitto: Selvitys vanhusten ehkäisevien kotikäyntien toteutuksesta kunnissa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 2007.

Suomen laki, Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö 2007

Tuori, Kaarlo: Sosiaalioikeus Painos 3. uud. p..WSOY lakitieto, Helsinki 2004 .